

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra PVH a archivního studia

Bakalářská práce

Jaroslav Zamazal

**Srovnání vzdělání úředníků v období 1918–1938 a
v současnosti**

(se zaměřením na ústřední státní politickou správu v Českých zemích)

**Comparison of education of officers in Czechoslovakia 1918–
1938 and currently**

(focus on central state political administration in Czech lands)

Praha 2018

vedoucí práce: PhDr. Klára Woitschová, Ph.D.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 13. května 2018.

.....
Jméno a příjmení

Poděkování:

Děkuji za rady a věcné připomínky PhDr. Kláry Woitschové, Ph. D., za její laskavý přístup a ochotu věnovat se mé práci. Děkuji Doc. PhDr. Jiřímu Šoušovi CSc. za přínosné konzultace. Děkuji svým rodičům za pomoc s dílčími nedostatky v tématu a za jejich trpělivost při psaní. Děkuji všem přátelům, kteří mi dodávali naději na dokončení. Děkuji za naději, víru a lásku.

Klíčová slova (česky):

Státní služba, úředník, vzdělávání, zkouška, ministerstvo

Klíčová slova (anglicky):

Civil service, officer, education, examination, ministry

Abstrakt (česky):

V současné době je tematika státní služby velmi aktuální. Jako jedno ze zajímavých témat, které s ním souvisí je profesní příprava úředníků. Bakalářská práce se zabývá v první části státními politickými úředníky a jejich vzdělaností za první republiky. Ve zbytku práce se zaměřujeme na současné vzdělávání úředníků. Ke zpracování tohoto tématu jsem použil jak písemné prameny archivní povahy, tak i současné a dobové zákony, hlavně zákon z roku 1926 číslo 103/1926 Sb. z. a n. a zákon o státní službě č. 234/2014.

Abstract (in English):

The topic of civil service is very actual. One of its interesting parts is the required training of officers. The first part of this bachelor thesis is focused on state officers and their required education in the period of so called first republic. The rest of the thesis focuses on required education of officers in present. The main sources of this work are written sources from public archives and both current and historical laws, especially law from year 1926 number 103/1926 and law about civil service n. 234/2014.

Obsah

1	Úvod	7
2	Historický nástin vývoje úředního stavu Habsburské monarchie od pol. 18. stol. do jejího zániku	11
2.1	18. století	11
2.2	Od 19. století do zániku monarchie	13
3	Úředníci za první republiky	17
3.1	Vláda a úředníci na počátku republiky	17
3.2	Vzdělávání úředníků 1918–1938	19
3.2.1	Aktuáři a certifikálisté	19
3.2.2	Struktura úřednických skupin	21
3.2.3	Čekatelé	25
3.2.4	Platový zákon	26
3.2.5	Úředníci ve státních resortech	27
3.2.5.1	<i>Kancelář prezidenta republiky</i>	27
3.2.5.2	<i>Předsednictvo ministerské rady</i>	28
3.2.5.3	<i>Ministerstvo vnitra a financí</i>	28
3.2.6	Příklad ustanovovací zkoušky politické	30
4	Veřejná správa po roce 1989	33
5	Vzdělávání úředníků v České republice	34
5.1	Přijetí zákona 234/2014 Sb.	34
5.2	Úřednická zkouška podle zákona 234/2014 Sb.	35
5.2.1	Základní požadavky na úředníka státní správy	36
5.2.2	Obecná a zvláštní část úřednické zkoušky	37
5.2.3	Podrobnosti o úřednické zkoušce	39
5.3	Rovnocennost vzdělání ve státní správě	41
5.4	Osoby podílející se na úřednické zkoušce	42
5.5	Vstupní, průběžná a další vzdělávání ve státní správě	43
5.6	Úředníci v samosprávách	44
5.6.1	Rovnocennost vzdělání v samosprávných korporacích	46
6	Závěr	48
7	Seznam literatury a pramenů	51

1 Úvod

Veřejná správa respektive státní správa je nepostradatelná ve vykonávání činností, které jsou ve veřejném zájmu. Každý takový úkon je vytvářen pracovníky neboli úředníky institucí veřejné správy. Aby úředníci mohli zastávat své pozice, potřebují mít určité vědomosti, někdy i praktické znalosti. Cílem práce je zjistit, jaké předpoklady a jaké typy vzdělání se vyžadují v různých časových obdobích. Jedná se o první republiku mezi léty 1918 a 1938 a dobu dnešní (od přijetí služebního zákona). Hlavním smyslem mé práce je ukázat na vzájemné rozdíly i blízkosti při vzdělávání úředníků pro nejvyšší sféru státní správy ve dvou vybraných obdobích, která mají, dle všeobecného výkladu dějin, celou řadu podobných rysů.

Postihnout fenomén vzdělávání úředníků ve všech jeho aspektech a pro celou dobu existence Československa (včetně období Protektorátu a doby po osamostatnění České republiky) by zdaleka překračovalo možnosti bakalářské práce, byla tedy zvolena pouze dvě časová období, jimž bude věnována podrobnější pozornost. První z nich je období první československé republiky mezi lety 1918 a 1938, kdy oba krajní roky představují významné dějinné zlomy. Druhým obdobím je pak doba zcela současná, míněno po vydání služebního zákona v roce 2014. Nejedná se sice o výrazný zlom „velkých“ českých dějin, nicméně vydáním této legislativy byla dosavadní praxe naprosto proměněna.

V obou sledovaných obdobích nesmíme zapomínat, že nebyla jenom politická státní správa, ale též jednotlivé odborné správy či samospráva. Poněvadž by bylo srovnání vzdělávání úředníků za první republiky a v současnosti velmi obsáhlé, ve své práci se zaměřuji na státní politickou správu, a to především na úředníky na ministerstvech.

Veřejní úředníci byli a jsou placeni z veřejných zdrojů a naší společenskou povinností by mělo být, aby se jim dostalo dostatečného vzdělání. Díky tomu veřejná správa může pracovat velmi kvalitně, což má dopad i na ostatní obyvatelstvo v podobě včasných zpracování jednotlivých žádostí, které jsou správně podle zákona zpracovávány. Zlepšují se vztahy státního aparátu se společností, pokud ta může úředníkům bezmezně důvěřovat a pokud je na druhé straně úředníkům vysvětleno, že jsou pro stát důležití a není na ně pohlíženo pouze s jistým despektem jako na zbytečné „byrokraty“.

Rozbor pramenů a literatury

Obecně lze říci, že hlavními primárními zdroji pro obě období pro mne byly prameny legislativní povahy, které příslušné oblasti vzdělávání úředníků regulovaly. Jednalo se o zákony, vládní nařízení či metodické pokyny, jak je o nich pojednáno níže podrobněji. Literatura k danému tématu není dosud příliš obsáhlá, bylo tedy nutno se spolehnout spíše na obecnější pojednání o dějinách správy.

Pro dvacátá a třicátá léta jsem vycházel z právních norem služební pragmatiky z 25. ledna 1914, ze zákona č. 103/1927 Sb. z. a n., zákona č. 262/1919 ze dne 15. května 1919 o zřízení aktuárských úředníků ve službě politické a policejní, z nařízení vlády republiky Československé č. 91 ze dne 4. března 1919, ku provedení § 1, odst. 5 zákona ze dne 15. května 1919, č. 262 Sb. z. a n., o zkoušce aktuárské, vládního nařízení 132/1931 Sb. z. a n. o zvláštních podmínkách pro ustanovení úřednickým čekatelem nebo úředníkem a pro povýšení úředníka v jednotlivých úřednických kategoriích a služebních oborech ze dne 10. července 1931. Hlavní publikací pro mé zpracování tématu byla disertační práce od JUDr. Jiřího Šouši s názvem Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích.¹ Disertace mi pomohla zorientovat se v historickém vývoji postavení státních úředníků. Byla mi velmi užitečná k vytvoření historického nástinu v 18. a 19. století. Nejvíce jsem z ní čerpal pro zmapování vzdělávání úředníků za první republiky. Byla mi nepostradatelná pro objasnění politických vlivů na státní správu a vzniku aktuárských úředníků. Posloužila mi také k většímu porozumění v otázce, kdo se mohl ucházet na pozice státního úředníka za časů první republiky. Pro období 19. i 20. mi dále posloužila kniha od Aleše Vyskočila C. k. úředník ve zlatém věku jistoty.² Dopomohla mi k nahlédnutí do úředního života druhé poloviny 19. století a začátku 20. století.

Dalšími podklady mi byly Dějiny správy v Českých zemích od Zdeňky Hledíkové, Jana Janáka a Jana Dobeše.³ V této publikaci jsem nacházel informace o fungování veřejné správy, především však k politické správě v Československu. Pro sledování vývoje veřejné správy jsem také použil knihu Dějiny české veřejné správy od Karla Schelleho.⁴ Pro první republiku jsem dále využil časopisu Československé obce úřednické, Československý úředník, zde jsem nacházel například dobové inzeráty na úřednické posty a různé články vztahující se na život úředníků. Od Františka Pauknera jsem prohlédl dílo Veřejní úředníci a zřízení. Souhrn všech zákonů a vládních nařízení republiky Československé o jich služebních poměrech a postavení.⁵ Zde jsem získal přehled o vývoji právních

¹ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011

² VYSKOČIL Aleš: C. k. úředník ve zlatém věku jistoty. Historický ústav. Praha 2009

³ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007

⁴ SCHELLE Karel a kolektiv: Dějiny české veřejné správy. Aleš Čeněk, Plzeň 2009

⁵ PAUKNER S. František: Veřejní úředníci a zřízení. Souhrn všech zákonů a vládních nařízení republiky

předpisů pro úřednictvo. V neposlední řadě jsem přidal i archivní materiál z Národního archivu z fondu Zemského úřadu – Zemského národního výboru číslo 753/2 k příloze příkladu o ustanovovací zkoušce pro politickou správu.

V současném období jsem vycházel ze zákona o státní službě č. 234/2014 Sb, vyhlášky č. 2/2015 Sb. o podrobnostech úřednické zkoušky, metodického pokynu náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 1/2017, kterým se stanoví další podrobnosti k provádění a organizaci úřednické zkoušky. Dalším důležitým právním předpisem jsou Vyhláška č. 304/2012 Sb. o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků, vládní nařízení ze dne 8. června 2015 č. 136/2015 Sb. o rovnocennosti některých zkoušek a odborných kvalifikací zvláštní části úřednické zkoušky. K práci jsem uplatnil též metodické pokyny náměstka pro státní službu č. 5/2015, kterým se stanoví podrobnosti k rovnocennosti některých zkoušek a odborných kvalifikací zvláštní části úřednické zkoušky a taky Služební předpis náměstka ministra vnitra pro státní službu ze dne 29. října 2015, kterým se stanoví Rámcová pravidla vzdělávání státních zaměstnanců ve služebních úřadech. Využil jsem k tomu i publikaci od Vladimíra Sládečka *Obecné správní právo*,⁶ kde jsem získal potřebné informace k nástupu správy po roce 1989. Pro současné období úředníků jsem použil díla jako jsou: *Veřejná správa v České republice* od RNDr. Pavla Bureše a kolektivu,⁷ disertační práci od JUDr. Lenky Vidovičové *Právní postavení úředníků, jejich práva a povinnosti*⁸ a bakalářskou práci od Zdeňky Pištěkové na téma *Zákon č. 234/2014Sb., o státní službě – příprava a počátek platnosti*.⁹

Metodologická poznámka

Základem mé práce je tedy důkladná analýza příslušných primárních pramenů legislativní povahy, a to s přihlédnutím ke shromážděné literatuře k tématu. Dvě hlavní kapitoly jsou deskriptivní, popisují tedy poměry úředníků a požadavky na jejich vzdělávání v obou vybraných obdobích. Závěr je pak věnován komparaci vybraných aspektů této problematiky za první republiky a dnes.

Struktura práce

Práce je členěna do několika kapitol. Po této úvodní části, která je věnována vymezení tématu a

Československé o jich služebních poměrech a postavení. Melantrich v Praze, Praha 1920

⁶ SLÁDEČEK, Vladimír: *Obecné správní právo*. 3., aktualizované a upravené vydání, Praha: Wolters Kluwert, 2013

⁷ PAVEL BUREŠ a kolektiv: *Veřejná správa v České republice*. Ministerstvo vnitra České republiky, úsek pro reformu veřejné správy. Praha 2004

⁸ VIDOVIČOVÁ, LENKA: *Právní postavení úředníků, jejich práva a povinnosti*. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 2014

⁹ PIŠTĚKOVÁ, ZDENKA. *Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě - příprava a počátek platnosti*. Bakalářská práce. Filozofická fakulta univerzity Karlovy. Praha 2016

představení použitých pramenů a literatury následují již kapitoly zaměřené na hlavní téma bakalářské práce. První kapitola se zabývá historickým úvodem k problematice úřadů a úředníků od 18. století do vzniku Československa. Starší období bylo pominuto vzhledem ke značné odlišnosti jak dobových reálií, tak zcela specifickým poměrům nemoderního úřadování. Další se zabývá vzděláním úředníků za první republiky, kde se v podkapitolách věnuje struktuře úřednických skupin, certifikálistům a aktuárům, úředníkům na ministerstvech a jiných státních úřadech. V jedné kapitole rozepisují konkrétní příklad k ustanovovací zkoušce politické v Československu. V období současném se první kapitoly věnují zákonu o státní službě, průběh přijetí zákona parlamentem, vykonání úřednické zkoušky podle tohoto zákona. Další kapitoly se zabývají dalšími typy vzdělávání úředníků, rovnocennosti vzdělávání a zcela okrajově i úředníky v samosprávách.

2 Historický nástin vývoje úředního stavu Habsburské monarchie od pol. 18. stol. do jejího zániku

2.1 18. století

Státní aparát a kvalitní personální obsazení úřadů bylo potřebné již ve starověku pro hladké fungování jakékoli říše. Státní úředník v dnešním slova smyslu se objevuje až od 18. století. Feudální systém se začal jevit nefunkčně (výrazně tomu napomohly i válka o Rakouské dědictví a Sedmiletá válka). Problém byl spatřován v neefektivnosti, roztržitosti právních úprav a neexistenci centralizovaného systému pro veškerý státní aparát v Habsburské monarchii.¹⁰

Po zavedení státní centralizace za vlády Marie Terezie a Josefa II. bylo potřebné změnit systém získávání nových lidí do státního aparátu a určit jejich stupeň vzdělávání. V roce 1774 se zavedla školská reforma, kterou připravil opat Johann Ignác Felbiger a vytvořil Všeobecný školní řád pro německé normální, hlavní a triviální školy ve všech císařských dědičných zemích.

Povinnost vzdělávání byla předepisována pro děti od šesti do dvanácti let. Řád zaváděl triviální školy, hlavní školy a normální školy. V triviální škole se kladl důraz na náboženství a čtení, psaní, počítání a hospodaření. Zpravidla měly jednu až dvě třídy. Hlavní školy sloužily k rozšíření poznatků z triviálních škol a dále byla výuky obohacena o poznatky z oblasti vojenství, zemědělství a řemesel. Učilo se také základům latiny, psaní dopisů, kreslení, zeměměřičství, vedení domácího hospodářství, počátečním znalostem zeměpisu a dějepisu. Normální školy sloužily nejen pro nezletilé, ale i pro učitele. Za důležité předměty se považovalo náboženství, latinský jazyk, přírodopis, zeměpis, dějepis, stavitelství, zeměměřičství, mechanika, kreslení a další znalosti pro učitele. Za nejdůležitější vzdělání se ve státní správě považovalo právnícké.

V dominiích v 80. letech 18. století je zřízen nový typ úředníka pro oblast justiční správy, kterým je tzv. justiciář. Byl to školený právník, který skládal zkoušky u apelačního soudu. Sice byl stále placen od vrchností, ale stát určil podmínky výkonu funkce.¹¹

¹⁰ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 54–55.

¹¹ ŠTOURÁČOVÁ Jiřina: Vývoj správních institucí českého státu 1526–1848. Masarykova univerzita. 1. vydání, Brno 2014, s. 72.

V roce 1783 vydal Josef II. tzv. Pastýřský list, instrukci pro úřednictvo. Tento akt neočekával mechanické úřadování. Úředníci se měli pokládat za spolupracovníky vladaře. Zásadně nesouhlasil s nadbytečným psaním.¹² K ustanovením Pastýřského listu patřilo, že nestačí jen dobře technicky odvedený výkon úřadu, ale je třeba zajistit dnešními slovy právo na dobrou správu.¹³ Edukace úředníků zahrnovala politické vědy. Vznikaly stolice policejní a kamerální vědy v 60. letech 18. století.¹⁴ Student práv od konce 60. let 18. století až do roku 1848 se musel dokonale seznámit s učebnicí *Grundsätze der Polizey-und Handlungs-und Finanzwissenschaft* sepsanou vedoucím představitelem policejních a kamerálních věd Josefem Sonnenfelsem.¹⁵ Studium práv dále zahrnovalo přirozené, státní, mezinárodní, kanonické a římské právo.¹⁶

Pro střední a nižší úředníky ve státní civilní službě nebylo v praxi požadováno právnické vzdělání, ale pro přijetí se přihlíželo na absolvování středoškolského vzdělání (dosažitelné na gymnáziích a obchodních akademiích). Nedílnou součástí kancelářské služby se stala znalost krasopisu. Uvedené požadavky platily všeobecně, ale nikoli úplně. Byly stanoveny výjimky pro skupiny osob, které byly upřednostňovány při obsazování úřadů. Za nejpreferovanější osoby pro státní správu se považovali členové vojenského sboru (důstojníci a poddůstojníci), později známí jako certifikálisté.

Při nástupu františka I. na trůn se veřejná správa začínala proměňovat.¹⁷ Reformy z předchozích období v oblasti civilní služby zůstávaly zachovány beze změn. V byrokratickém aparátu začala bujet korupce, nedodržovaly se předpisy do puntíku, ale mimo jiné začíná období odměn pro úředníky v podobě čestných titulů, medailí a vyznamenání.¹⁸ Objevují se také uniformy.¹⁹

¹² HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ Jan: *Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost.* Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007. s. 136.

¹³ ŠOUŠA Jiří: *Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích.* Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze. Praha 2011. s. 88.

¹⁴ Kameralistika představuje specifický produkt střeoevropského myšlení, který je blízký merkantilismu, se kterým sdílí ideu aktivní obchodní bilance i ideu silného státu. *Dějiny ekonomického myšlení: Od antického myšlení do marginalistické revoluce v ekonomii. Masaryk university* Dostupné z: <https://is.muni.cz/elportal/estud/esf/js08/dejiny/web/ch03s04.html>. Přistoupeno dne 08.08.2017.

¹⁵ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ, Jan: *Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost.* Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 137.

¹⁶ ŠOUŠA Jiří: *Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích.* Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 79.

¹⁷ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ Jan: *Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost.* Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 152.

¹⁸ ŠOUŠA Jiří: *Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích.* Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 142.

¹⁹ Barva uniforem byla tmavě zelená se zlatým vyšíváním pro úředníky v ústředních institucích. Zemští úředníci měli vyšívání stříbrné. Podobou a tvarem se lišili v závislosti na hodnosti. ŠOUŠA Jiří: *Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích.* Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze. Praha 2011. s. 120.

2.2 Od 19. století do zániku monarchie

Od roku 1800 bylo generální klauzulí svěřeno jmenování úředníků (vyjma nejvyšších) do rukou místodržících. Nová pravomoc byla poskytnuta pro Čechy, Moravu i Slezsko. Stejný předpis nedovoľoval libovolné odvolání krajských prezidentů a guberniálních radů. Nastává větší nestrannost v byrokracii.²⁰ Dekretem dvorské kanceláře ze dne 26. července 1810 se vytvořil zákaz vlastnit a spravovat pozemkový majetek v kraji, kde úředník vykonával činnost. Šlo především o to, aby ho vlastní majetek a jeho správa časově nezatěžovaly a neubíraly mu čas na plnění úředních povinností. Státní civilní úředník dále nesměl vykonávat vedlejší povolání.²¹ Nemohli obchodovat se státními papíry a státními dluhopisy.²² Od roku 1822 platil zákaz kouření pro všechny úředníky. Pro stát byl důležitější morální kredit než krátkodobý majetkový prospěch ze zisku z tabáku, který by případní úředníci vykourili. Až do roku 1835 platil zákaz i pro volnočasové aktivity.²³

V roce 1811 nastává bankrot monarchie a také se přijímá všeobecný zákoník občanský známý jako Allgemeine bürgerliche Gesetzbuch (ABGB). I když se podle něj stanovila věková hranice plnoletosti na 24 let, o státní civilní službu se nesměli ucházet lidé mladší 14ti a starší 40ti let. Čtrnáctiletí však již dostali právní způsobilost se souhlasem otce. Ve většině případů se ale bralo do služby od sedmnácti. S ohledem na jejich nízké vzdělání, mohli vykonávat pouze pomocné práce a zastávat jen nižší posty. Císař uděloval výjimky pro syny šlechtických rodů v nástupu do veřejné správy. Na úřadech bylo možné vidět i osoby nad 40 let, musely však mít splněnou vojenskou nebo civilní službu.²⁴ K přijetí do služby bylo důležité i morální hledisko.²⁵ Od roku 1810 museli mít praktikanti konceptní služby univerzitní vzdělání (právní) a rok praxe. Do roku 1848 postačilo doložit absolvování vysoké školy. Později bylo nutné složit tzv. teoretické státní zkoušky upravené zákonem 327/1850 ř. z., ministerskými výnosy č. 172/1855 ř.z. a nařízením ministerstva kultu a vyučování č. 54/1866 ř. z. Samozřejmě se vedli i praktické zkoušky k doložení odbornosti v dané agendě.²⁶ Odborná zkouška (praktická státní zkouška či přísná zkouška) byla vymezena dvorským dekretem z roku 1819. Pozdější nařízení č. 262/1854 ř. z. o zákonné úpravě politické úřední a soudní praxe a

²⁰ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 157.

²¹ Tamtéž, s. 202.

²² Upraveno dvorským dekretem z 20. srpna 1808. ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 203.

²³ Tamtéž, s. 203

²⁴ Tamtéž, s. 160–162.

²⁵ Tamtéž, s. 165.

²⁶ Tamtéž, s.176.

praktických, politických a soudních zkoušek vydalo novou úpravu odborné způsobilosti. Samotná zkouška probíhala před místodržitelenskou komisí. Obsahovala písemnou část (vyřešení fiktivního případu, vypracování návrhu podání) a ústní část, kde uchazeč projevoval znalost právních norem (předpisy, manipulační řády, nařízení, normály).²⁷

Přijetí do civilní služby vyžadovalo od prvopočátků pochopitelně také znalost německého jazyka. Dvacátého osmého února 1818 byl vydán dekret dvorské kanceláře s požadavkem na znalost zemského jazyka. Předpis však nebyl v praxi kontrolován a v 60. letech 19. století tato povinnost zanikla.²⁸

Důležitou změnou v oblasti veřejné správy se stal rok 1848, zrušení poddanství a ztráta významu patrimoniálních úřadů a magistrátů. Tehdy vznikla dvojkolejnost správy (státní správa a samospráva).

Země se dělily na kraje s prezidentem a nejnižší správní jednotkou se staly okresy.²⁹ V jejich čele stál okresní hejtman, který měl pod sebou okresního komisaře, sekretáře, koncipisty, manipulační úředníky, úřední sluhy a další. Úřad řídil monokraticky. Rozhodoval prakticky o všech záležitostech, ale byl za ně zároveň odpovědný. Okresní úředníci byli hůře placeni a neměli velkou šanci na povýšení.³⁰ Nejvyšším orgánem v politické správě se stalo ministerstvo vnitra.

Organizace veřejné správy se v průběhu let měnila, až se ustálila na podobě z roku 1867, která byla platná pro Předlitavsko. Vydržela s úpravami až do zániku monarchie.

Středoškolsky vzdělaní úředníci vykonávali nižší posty, jakými byli písařské, manipulační a další pomocné administrativní práce. Bez akademického vzdělání nemohli vykonávat aplikační praxi. V Habsburské monarchii přesto nalézáme nejvíce úředníků z řad středoškoláků. Pokud se na úřadě uprázdnilo místo, přednost dostávali dosavadní adjunkti (pomocný konceptní úředník) a praktikanti (čekatel na úřední místo). Důraz se také kladl na bezúhonnost. Kandidát na úřednický post musel doložit dostatek finančních prostředků pro svůj život do dosažení placeného místa. Za neoabsolutismu se ve většině případů dosazovalo na služební místa na základě konkurzu. Jednalo se o místodržitelenské

²⁷ Tamtéž, s. 179–180.

²⁸ Tamtéž, s. 174.

²⁹ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ Jan: Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 274.

³⁰ ŠOUŠA JIŘÍ: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 152–153.

rady, krajské hejtmany a další úředníky v místodržitelství a v krajské vládě (úřadu).³¹

V šedesátých letech 19. století byl reformován všeobecný školní řád z roku 1774 říšským zákonem ze dne 14. května 1869. Povinná školní docházka se prodloužila na 8 let. Zákon upravoval vyučování na obecných školách, kde se učilo náboženství, jazyk, počítání, základy přírodovědy, zeměvědy, historie, psaní, nauka o formách geometrických, zpěvu a tělocviku. Měšťanské školy byly zřízeny pro ty, kteří nenavštěvují střední školy a chtějí získat lepší vzdělání než je na obecných školách. Vyučovalo se zde náboženství, jazyku a písemností, zeměpisu, dějepisu, přírodopisu, aritmetice, geometrii, vedení knih, kreslení od ruky, kreslení geometrickému, krasopisu, zpěvu a tělocviku. Pro učitele byly zřízeny učitelské ústavy oddělené podle pohlaví. Vzdělávací kurz trval 4 roky a skládal se z předmětů náboženství, vychovatelství, nauky vyučovací a historie, ale vyučovalo se i vědám pomocným těchto nauk, mluvnici, literatuře, matematice, přírodovědě, fyzice a chemii, nauce o ústavě, polnímu hospodářství, kreslení, hudbě a tělocviku.³²

Z nejdůležitějších právních předpisů v druhé polovině 19. století až do zániku monarchie se pro státní úředníky staly zákony č. 47/1873 ř.z., 172/1898 ř.z. a 34/1907. V oblasti odměňování byl velice podstatný již zmíněný zákon týkající se příjmů úředníků říšských v činné službě ze dne 15. dubna 1873. Změnil systém kariérního růstu. Formálně zrušil systém povyšování z milosti. Úředníci už zcela dostávali odměnu za práci ve formě peněz. Platová struktura se rozdělovala na 12 tříd podle služebního místa. Rozděloval hranice mezi vyšším a nižším úřednictvem. Postup v žebříčku začínal od místodržitelského koncipisty po místodržitele.³³

Říšský zákon č. 15/1914 ze dne 25. ledna 1914 o služebním poměru státních úředníků a státních sluhů (služební pragmatika) zajistil časový postup úředníků.³⁴ Pro konkrétní typy úředníků bylo zapotřebí přesně stanovené minimální vstupní vzdělání. Pokud dotyčný pracoval jako kancelářský úředník v zemské a okresní úrovni nebo ve službě berní, pokladniční ve finanční správě a u tabákových továren a úřadů postačila nižší střední škola. Úředník na ministerstvu se již neobešel bez minimálního vyššího středního vzdělání. Úřednictvo pro oblast účetnictví potřebovalo maturitní vysvědčení z reálky nebo z gymnázia. Absolvování vysoké školy bylo stanoveno pro konceptní, lesnicko-

³¹ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 191–192.

³² §§ 3,17,21,26,28,29,30 říšského zákona ze dne 14. května 1869, jímžto ustanovují se pravidla vyučování ve školách obecných.

³³ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 265–267.

³⁴ Zákon č. 15/1914 o služebním poměru státních úředníků a státních sluhů (služební pragmatika) ze dne 25. ledna 1914.

technické, stavební a zdravotní úředníky. Nejvýrazněji se ve státní sféře uplatnila právnická fakulta, později (polovina 19. století) i další technické školy.³⁵

Nepostradatelným jevem v oblasti byrokracie bylo i absolvování odborných zkoušek pro státní úředníky. Zkouškou odbornosti museli projít všichni státní úředníci. Na politické konceptní úředníky se vztahovala examinační z politické správy. Zkouška z policejního soudcovství spadala pro konceptní úředníky u policejních úřadů. Soudcovští úředníci podléhali zkoušce soudcovské. V úřednické sféře zaručovala hodnost místodržitelského koncipisty nejnižší oficiální funkci. K jejímu získání byla zapotřebí služební praxe a zvládnutí praktické politické zkoušky. Praktikanti ji zpravidla skládali před třetím rokem praxe. Uchazeč vycházel při zkoušce ze svých praktických zkušeností s vyřizováním agendy. Na zkoušku dohlížela komise skládající se z předsedy či zástupce a dvou radů. Na průběh zkoušky se mohla přijít podívat veřejnost. Samotná examinační byla rozdělena na dva dny. Písemná klauzurní práce se odehrála hned na začátku. Uchazeč vyřizoval pravé případy z agendy úřadu. Druhý den zkoušený obhajoval důvody svého řešení jednotlivých případů a dále odpověděl na dvacet doplňujících otázek. Pokud neuspěl, mohl ještě jednou opakovat.³⁶

Na začátku dvacátého století výrazně rostly počty konceptních úředníků v Čechách. V roce 1905 jejich stav převýšil dva a půl tisíce. Celkový stav státních i soukromých úředníků v Českých zemích tvořil 227 000 lidí.

³⁵VYSKOČIL Aleš: C.k. úředník ve zlatém věku jistoty. Historický ústav. Praha 2009, s. 82, 85.

³⁶Tamtéž, 172, 174.

3 Úředníci za první republiky

3.1 Vláda a úředníci na počátku republiky

Československá republika vznikla 28. října 1918. Její první přijatý zákon byla recepční norma pod č. 11/1918 Sb. Zajistila kontinuitu zákonů z Rakouska-Uherska do nově vzniklého státního útvaru. Byl tím zajištěn chod státu, který ještě nedisponoval vlastní legislativou a byl tím také zajištěn bezproblémový přechod k novým republikánským poměrům.³⁷

Stát však nepřijal recepční normou úplně všechny právní normy. Výjimky byly stanoveny na ústavní a státní právo Rakouska-Uherska. Pro státní struktury nebyly převzaty nejvyšší státní orgány. Předpisy služební, které se vztahovaly k císaři, k habsburské monarchii, byly zrušeny.³⁸

V prvních dnech nového státu byl nejvyšším státním orgánem Národní výbor ustanovený již v roce 1916. Měl zastupovat zájmy české veřejnosti mimo říšský parlament. Ve výboru, který zajišťoval funkci vlády a parlamentu, byly zastoupeny strany podle voleb do říšské rady z roku 1911. Výkonným orgánem bylo předsednictvo. Plénium se ustanovilo do zákonodárného sboru. Zákonem č. 2/1918 byli zřízeny nejvyšší státní úřady. Na začátku vzniklo dvanáct ministerstev (vnitřní, zahraničních věcí, průmyslu, obchodu a živností, spravedlnosti, financí, školství a národní osvěty, dopravy, veřejných prací, zemědělství, národní obrany, sociální péče, veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy). V krátkém časovém úseku dále vzniklo ministerstvo pro zásobování lidu a ministerstvo pošt a telegrafů. Ústava z 29. ledna 1920 upravila moc zákonodárnou, výkonnou a soudní. Zákonodárnou činnost vedl pro celé Československo Národní shromáždění skládající se z poslanecké sněmovny a senátu, přičemž výsadní postavení měla sněmovna.³⁹

Na začátku existence Československa byl pokus o odtržení politické sféry vlivu od státních úředníků. Důvodem oddělení měla být stabilita státní správy. Nemělo docházet s novou vládou k úplné výměně státních úředníků. Chtěli se vyhnout tzv. spoil system. V USA se s novou vládou vždy měnila i státní garnitura. Snahy o větší nezávislost úředníků došla jen k proklamativní rezoluci: „*Vláda se vyzývá,*

³⁷ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 331.

³⁸ ŠOUŠA, JIŘÍ: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze. Praha 2011. S. 332.

³⁹ V neposlední řadě ještě vznikl úřad ministra s plnou mocí pro správu Slovenska. Ministerstvo pro sjednocení zákonodárství a organizace správy a úřad pro zahraniční obchod. JANÁK, JAN. HLEDÍKOVÁ ZDENKA: Dějiny správy v českých zemích do roku 1945. Státní pedagogické nakladatelství. Praha 1989. s. 394–396.

aby při obsazování úřednických míst dbala, hledíc k zvláštní povaze jednotlivých případů, co nejvíce zásady veřejnosti proto, aby všichni schopní kandidáti mohli se o dotčená místa ucházeti.“ Za první republiky bylo možné disponovat více legitimací politických stran. Do značné míry se eliminovala možnost, aby docházelo k úplné diskontinuitě státní správy po volbách.⁴⁰ Úředník zcela nezávislý na politicích byl minulostí. Politické strany si rozdělovaly centrální i nižší státní úřady. Agrárníci měli ministerstvo vnitra a zemědělskou správu. Průmysl, obchod a živnost národní demokracie. Sociální správa byla především pro socialistické strany.⁴¹

U některých převzatých státních orgánů nebo titulů státních úředníků došlo k přejmenování. Státní sluhové se nově oslovovali státní zřizenci nebo vedoucí berních úřadů se změnili na berní ředitele.⁴²

Významným právním předpisem pro úřednictvo byla v období 1918–1938 služební pragmatika z ledna roku 1914. Její obsah byl za dvacetileté období několikrát novelizován. Jedna z nejvýraznějších změn byla provedena v roce 1926 zákonem č. 103 ze dne 24. června (platový zákon). Další právní předpisy, kterými proběhla úprava, byl zákon č. 204 z 28. prosince 1932, vládní nařízení č. 252 z 22. prosince 1933 a vládní nařízení č. 275 z 22. prosince 1934.⁴³

Úředníci jak státní, tak i samosprávní se mohli obracet na prosazování svých zájmů v odborové organizaci Československé obce úřednické. Vydávala samostatný časopis s názvem Československý úředník. V ročníku třetím ze dne 5. ledna 1921 v prvním čísle se v kapitole o úřednictvu samosprávném dovídáme naléhavou žádost zastupitelstva Prahy při posuzování úřednické kvalifikace, která se zakládala na školním vzdělání, zdatnosti jedince a schopnosti vyřizovat agendu vyšší, než ke které byl zařazen. Časopis kritizuje dřívější upřednostnění vysokoškolských úředníků nehledě na ostatní pracovitě úřednictvo. Zajímavostí stejného vydání je vložení inzerce na úřednickou pozici účetního příručího městského důchodenského úřadu v Jičíně. V otázce kvalifikace se dočítáme, že uchazeč musí absolvovat vyšší obchodní školu, vyšší reálky, vyšší gymnasium. Inzerát vyšel v prosinci 1920.⁴⁴

⁴⁰ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 331–332.

⁴¹ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 331–332.

⁴² ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 333.

⁴³ KREJČÍ, Vilém, ed. Služební pragmatika: zákon ze dne 25. ledna 1914, čís. 15 ř.z., o služebním poměru státních úředníků a zřizenců, doplněný změnami, provedenými zákony československými, zejména zákonem č. 103 z 24. června 1926 (platovým zákonem), zákonem č. 304 z 28. prosince 1932, vládním nařízením č. 252 z 22. prosince 1933 a vládním nařízením č. 275 z 22. prosince 1934. Praha: J. Bř. Hůrka, 1935.

⁴⁴ Československý úředník. Časopis Československé obce úřednické ročník III. Číslo 1. V Praze 1921, s. 3–4.

Politická správa Československa byla převzata z R-U ovšem s plánem na její budoucí přestavbu a sjednocení na území celého státu. Na českém území byla převzata správa Předlitavska, na slovenském i Podkarpatskoruském správa uherská. Zákonem č. 2/1918 Sb. se vytvořily nejvyšší správní úřady (ministerstva a jiné ústřední správní úřady, např. Nejvyšší účetní kontrolní úřad, Státní úřad statistický, Státní úřad pozemkový).⁴⁵ V roce 1920 byl vytvořen župní zákon. Měl odstranit dvojkolejnost u státní správy. Na značné protesty byl spuštěn až v roce 1923 a jen na Slovensku, které se začalo správně dělit na šest žup, dvě města s regulovaným magistrátem a na 79 okresů. Pro Čechy, Moravu a Slezsko se nadále uplatňovalo zemské zřízení s kraji a okresy.⁴⁶ Zákonem č. 125/1927 Sb. o organizaci politické správy (organizační zákon) byl zrušen župní systém a znovu se přistoupilo k zemskému zřízení pro celé Československo. Obnovila se země Česká. Morava a Slezsko se spojily do země Moravskoslezské podle §9 tohoto zákona. Nově vznikla Slovenská země a Podkarpatskoruská. Nižší správní instance se utvořila z okresů (obvody a sídla určila vládní nařízení č. 93 a č. 174/1928 Sb. Mezi jednotlivými okresy se odlišovala města se zvláštními statuty a s regulovaným magistrátem.⁴⁷

3.2 Vzdělávání úředníků 1918–1938

3.2.1 Aktuáři a certifikálisté

V roce 1919 byl schválen zákon č. 262/1919 o zřízení aktuárských úředníků ve službě politické a policejní. Podle § 1 tohoto zákona bylo jejich smyslem pomocná konceptní služba. Pro výkon služby bylo zapotřebí maturitní vysvědčení. Podle § 4 mohlo ministerstvo do tří let od účinnosti zákona zařazovat na místa aktuárských úředníků kancelářské pomocníky, pokud mají předepsané vzdělání (kancelářští úředníci se střední školou a 5 let praxe u prvoinstančního úřadu).⁴⁸ Středoškoláci, kteří se chtěli hlásit na tuto pozici vykonali ještě zkoušku podle vládního nařízení č. 91/1921 Sb. z. a n.⁴⁹ Zkouška se skládala před tříčlennou zkušební komisí a prokazovala se tím znalost platných kancelářských předpisů, hlavní zásady ústavy republiky Československé. Ze správního práva se jednalo o znalost organizace a příslušnosti státních úřadů. Z hlediska materiálního se

⁴⁵ SCHELLE Karel a kolektiv: Dějiny české veřejné správy. Aleš Čeněk, Plzeň 2009, s. 106–107.

⁴⁶ HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ, Jan: Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2007, s. 351.

⁴⁷ SCHELLE Karel a kolektiv: Dějiny české veřejné správy. Aleš Čeněk, Plzeň 2009, s. 131–132.

⁴⁸ Zákon č. 262/1919 ze dne 15. května 1919 o zřízení aktuárských úředníků ve službě politické a policejní.

⁴⁹ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 367

zkoumalo právo spolkové, shromažďovací, domovské, pojišťovací, matriční, honební a rybářské, sčítání lidu, právo živnostenské, právo policejní, právo vojenské.⁵⁰

Změnou oproti stavu za Rakouska-Uherska bylo zrušení tzv. certifikálistů zákonem č. 250/1919 kterým se zrušují zákony o certifikálistech ze dne 13. května 1919.⁵¹ Jednalo se o vysloužilé poddůstojníky, kteří se mohli ucházet o civilní státní zaměstnání bez potřeby vstupního vzdělání.

Certifikálistou se mohli stát muži působící nejméně 12 let v armádě a s půlroční praxí u státní správy. Poté získali vojenský certifikát. Zákon jim umožňoval přednostní právo při obsazování volných pozic.⁵² Místo nich se však úlevy poskytli vysloužilým legionářům. Zákon č. 462/1919 Sb. z. a n. stanovil unikátní postavení pro legionáře v civilní oblasti. Byla jim dáвана přednost při obsazování uvolněných míst. Oproti původním certifikálistům se legionář musel prokázat odbornou způsobilostí na předem stanovenou pozici. Zákonem č. 54/1927 se výhody stanovené jen pro legionáře rozšířili i pro poddůstojníky.⁵³

Legionářům bylo vystaveno potvrzení podle § 2 zákona č. 462 Sb. z. a n. ze dne 24. července 1919, kde jsou uvedeny základní data o legionáři a dále byl vystaven průkaz podle § 7 se kterou se mohl ucházet o některá služební místa podle §4 a přednostně se mohl hlásit na místa vytčená v § 5.⁵⁴ Žádosti o místa se zpravidla podávaly přes kancelář Československých legií na Ministerstvu Národní obrany. Osoba se žádostí má potvrzení o legionářské minulosti a průkaz opravňující ucházet se o danou pozici.⁵⁵

Při vzniku Československa 28. října 1918 a při recepci většiny právních předpisů z habsburské monarchie se u byrokratů vycházelo ze zákona číslo 15 ř. z. o služebním poměru státních úředníků a zřízenců ze dne 25. ledna 1914. V úvodních §§ 1–4 se rozepisují všeobecné předpoklady pro ustanovení úředníkem. V první řadě se nesmí opomenout na československou příslušnost, úplnou

⁵⁰ Nařízení vlády republiky Československé č. 91 ze dne 4. března 1919, ku provedení § 1, odst. 5 zákona ze dne 15. května 1919, č. 262 Sb. z. a n., o zkoušce aktuáрске.

⁵¹ PAUKNER S. František: Veřejní úředníci a zřízenci. Souhrn všech zákonů a vládních nařízení republiky Československé o jich služebních poměrech a postavení. Melantrich v Praze, Praha 1920, s. 15.

⁵² VYSKOČIL Aleš: C.k. úředník ve zlatém věku jistoty. Historický ústav, Praha 2009, s. 100.

⁵³ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 345, 348.

⁵⁴ PAUKNER S. František: Veřejní úředníci a zřízenci. Souhrn všech zákonů a vládních nařízení republiky Československé o jich služebních poměrech a postavení. Melantrich v Praze, Praha 1920, s. 81–82.

⁵⁵ PAUKNER S. František: Zaměstnanec ve službách státních a veřejných. Zásadní podmínky pro přijetí do státní a veřejné služby a pokyny pro uchazeče o tato místa. Jan Bř. Hůrka, nakladatelství pro literaturu úřednickou Praha 1936, s. 10.

způsobilost plnit služební povinnosti. Zajímavostí byla možnost ucházet se o úřednické místo, i pokud byl dotyčný nezletilý. V takovém případě potřeboval souhlas ústředního úřadu.⁵⁶

Příslušník cizího státu se nemohl ucházet o úřednické místo. Neexistovalo dvojí občanství v ČSR.⁵⁷ Ve třicátých letech byla přijata vyhláška č. 30/1934, která upravila branný zákon 19. března 1920. Podle § 5 bylo nově potřeba splnit vojenskou službu pro práci ve státním či veřejném sektoru.⁵⁸ Prozatímní úředníci, praktikanti skládali slib podle zákona služební pragmatiky a nařízení vlády republiky Československé č. 179 ze dne 1. dubna 1919 o slibu praktikantů, prozatímních úředníků a prozatímních sluhů, vstupujících do státní služby. Slib zněl: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že Československé republice budu vždy věren a její vlády poslušen, že budu veškery státní zákony zachovávat, vsecky své úřední povinnosti dle platných zákonů a nařízení vykonávat pilně, svědomitě a nestranně, poslušen budu příkazů svých představených a ve všem svém jednání jen prospěchu státu a zájmu služby budu dbáti.*“⁵⁹

3.2.2 Struktura úřednických skupin

V § 52 zákona číslo 15 ř. z. ze dne 25. ledna 1914 se uváděly jednotlivé úřednické skupiny od A až po E.

- **A** – úplné středoškolské a vysokoškolské vzdělání
- **B** – absolvování některého středního učiliště a vysokoškolského běhu jakož i úspěšné vykonání státní zkoušky na některé vysoké škole
- **C** – ukončení středního učiliště
- **D** – absolvování čtyř nižších tříd některého středního učiliště nebo jednorozhodného učebního běhu s měšťanskou školou spojeného a úspěšné vykonání zvláštní odborné zkoušky,
- **E** – jinaké předchozí vzdělání přes vzdělání obecné školy sahající⁶⁰

⁵⁶ Povolení ústředního úřadu bylo zapotřebí i v případě, kdy osoba ještě nepracovala ve státní sféře a již překročila věkovou hranici 40 let. Nebo byla odsouzena za zločin, přečin, přestupek z krádeže nebo byl odsouzen za mravní delikt. V poslední možnosti, kdy bylo potřeba souhlasu ústředního úřadu bylo v situaci, kdy jedinec již dříve dostal vyhazov ze státní služby nebo sám z ní vystoupil při disciplinárním řízení. §2 zákona č. 15/1914 o služebním poměru státních úředníků a zřízenců.

⁵⁷ ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze, Praha 2011, s. 370.

⁵⁸ Vyhláška č. 30/1934 Sb. o úplném znění branného zákona republiky Československé.

⁵⁹ §§ 1–2 nařízení vlády republiky Československé č. 179 ze dne 1. dubna 1919 o slibu praktikantů, prozatímních úředníků a prozatímních sluhů, vstupujících do státní služby.

⁶⁰ § 52 zákona č. 15/1914 ř. z. o služebním poměru státních úředníků a státních sluhů (služební pragmatika) ze dne 25. ledna 1914.

V roce 1926 byl přijat zákon č. 103/1926 o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon). Norma v § 214 ruší § 52 zákona č. 15/1914 ř. z. a nahrazuje je především §§ 4,5 a 11 platového zákona. Podle § 4 se služební místa dělí podle předběžného vzdělání na 4 třídy.

1) **I. třída** se ještě definovala třemi podskupinami.

- A – úplné středoškolské vzdělání a dvojí plné celkem aspoň sedmileté vysoké školy ukončené předepsanými zkouškami či přísnými zkouškami.
- B – úplné středoškolské vzdělání a nejméně čtyřleté vysokoškolské studium ukončené předepsanými zkouškami
- C – absolvování střední školy a kratší než čtyřleté, minimálně však dvouleté studium na univerzitě ukončené předepsanými státními zkouškami

2) **II. třída** – absolvování střední školy

3) **III. třída** – absolvování čtyř nižších tříd střední školy, studium na jednorocním učebním oboru spojenou s občanskou školou. Pro oba případy byla nutnost úspěšně vykonat zvláštní odbornou zkoušku nebo absolvování občanské školy či dvouleté odborné školy

4) **IV. třída** – jiné vyšší předběžné vzdělání, než podává obecná škola⁶¹

Pro konceptní službu byly vyžadovány tři státní teoretické zkoušky a posléze i praktická kvalifikační zkouška. Jednalo se o historickoprávní, judiciální a státovědeckou zkoušku.⁶² V okresech, kde roční průměr sumy daní přímých ve třech letech činí méně než 150 tisíc korun a kde je méně než 20 tisíc obyvatel se byrokratem pro oblast konceptní mohla stát i osoba, která vykonala maturitní zkoušku na vyšším gymnáziu, vyšší reálce nebo s prospěchem ukončila obchodní, hospodářskou školu (obchodní a hospodářské školy musely být stanoveny na roveň středním školám).⁶³

Ve státní sféře se důležitost jednotlivých možností vzdělání lišili i podle jednotlivých resortů:

1. Ministerstvo vnitra jako nepostradatelná instituce pro správní záležitosti, potřebovalo vystudované juristy pro konceptní agendu, kteří museli splnit výše zmiňované examinační. Kancelářská práce byla připravena pro absolventy středních škol (gymnázia, reálky). V podřízených místech pracovali lidé s nižším vzděláním (zařazují se do služební třídy III. a IV).

⁶¹ § 4 zákona č. 103/1926 o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon) ze dne 24. června 1926.

⁶² VYSKOČIL, Aleš: C.k. úředník ve zlatém věku jistoty. Historický ústav, Praha 2009, s. 86.

⁶³ PAUKNER S. František: Veřejní úředníci a zřízení. Souhrn všech zákonů a vládních nařízení republiky Československé o jich služebních poměrech a postavení. Melantrich v Praze, Praha 1920, s. 150.

2. Ministerstvo spravedlnosti se opíralo o právníky se splněnými zkouškami a středoškoláky pro depositní službu.
3. Ministerstvo financí u zemských a okresních finančních ředitelství, při důchodkové kontrole, při poplatkové správě u správ berních, u evidence katastru daně pozemkové, u finanční prokuratury zaměstnává vysokoškoláky. Středoškoláci pracují v berní službě. Obchodní akademie je určena pro revizní službu. Podřízenými úřady jsou národní banka, celní služba, pohraniční finanční stráž. (možnost pracovat v celní službě a ve finanční stráži bylo pro osobu vhodné tehdy, pokud měla vyšší vzdělání než jen obecnou školu).
4. Ministerstvo obchodu, průmyslu a živnosti vyžadovalo právníky vystudované lidi z vysoké školy obchodní a vysokoškolské techniky. Kancelářská činnost se hodila pro studenty, kteří vyhodili střední školu a úředníci ve služební třídě III. a IV.
5. Ministerstvo zahraničních věcí stejně jako u předcházejícího ministerstva potřebovala právníky, techniky, obchodníky (absolventi vysoké obchodní školy). Kancelářská služba je stanovena pro byrokraty II., III. a IV. služební třídy.
6. Ministerstvo sociální péče přijímá stejné typy vzdělaných lidí jako ministerstvo zahraničních věcí, jen se obchodníci mění na lékaře.
7. Ministerstvo školství a národní osvěty potřebovali právníky, profesory, učitele (všech typů škol) a duchovní všech vyznání.
8. Ministerstvo veřejných prací znovu usilovalo o právníky ve svém portfoliu. Výhody resort dával v oblasti konceptní u báňských úřadů těm uchazečům, kteří po vystudování právnické fakulty ještě studují na vysoké škole báňské. Administrativní úkoly vykonávají úředníci II., III., a IV. služební třídy. Pracovník v kanceláři se vzděláním vyšším než obecná škola musel ještě umět psát na stroji a stenografovat (těsnopis, rychlopis).
9. Ministerstvo železnic hlavně potřebovalo techniky. Kancelářská služba opět pro II., III. a IV. služební třídu. Přijímání byli abiturienti středních škol všech typů a vyšších průmyslových a obchodních akademií. Tento typ uchazečů je zahrnut do II. třídy. Osoby s nižším vzděláním spadají do III. a IV. služební třídy.
10. Ministerstvo pošt a telegrafů. Pro správní činnost byli potřební právníci, stavební inženýři a elektrotechnici v oblasti technické. Úřednické síly se braly ze tříd II., III. a IV. Bylo zapotřebí alespoň absolvování dvouleté obchodní akademie. Neméně významnou složkou

byli účetní (pro účetní práci bylo nutností mít složené státní účetnické zkoušky. Na jejich přípravu mohli navštěvovat kurzy pro státní účetnictví zavedené na univerzitách).

11. Ministerstvo zemědělství. Hledáčku instituce nemohli uniknout právníci, absolventi vysokých hospodářských škol, technici, absolventi filozofické fakulty v podobě profesorů na školách, které byly podřízeny ministerstvu zemědělství, zvěrolékaře, zeměměřiče akademiky. Síly kancelářské se brali ze služebních tříd stejných jako u ministerstva pošt a telegrafů.
12. Ministerstvo národní obrany. Je zaměstnavatelem pro důstojníky, právníky (v oblasti správní a vojenské soudní služby), mediky a zvěrolékaře, absolventi technických oborů na vysokých školách pro agendu stavební a technickou. V administrativě je situace totožná s předchozím ministerstvem.
13. Ministerstvo pro sjednocení zákonů a organizace správy. Nejvýznamnější složkou byli opět právníci a odborní a pomocní pracovníci s různým typem vzdělání.
14. Ministerstvo zdravotnictví a tělesné výchovy. Pro sanitní část umístění lékaři, administrativní agendu zajišťovali právníci.⁶⁴

Na začátku existence republiky byl pokus Svazu československých úřednických spolků na zavedení bodového systému pro výměru odměn státních pracovníků. Odměny by se měly definovat podle samotné existence úředního místa, školního vzdělání, za praxi, za práci v jiné veřejné službě, za vojenskou službu. Dalším hodnotícím kritériem měl být rodinný stav a možnost získat přídavek na dítě či na manželku. Poslední položkou se mělo stanovit bydlení (tento bonus by sloužil všem).⁶⁵

Na úředníky nového státu byly nově kladeny vyšší nároky i stran vzdělání, které však měli získat na přednáškách pro odborné vzdělání úřednictva. Přednášky byly situovány u ministerstev a u centrálních úřadů. Předávat informace posluchačům měli vedoucí oddělení na úřadech a odborníci mimo úřad. V kanceláři prezidenta republiky se pro ustanovení vyššího správního úředníka požadovalo dokončení střední školy a nejméně čtyři roky na univerzitě a vykonání předepsaných státních zkoušek.⁶⁶

Československá obec úřednická vydávala časopis s názvem Československý úředník každý měsíc. Cena jednoho výtisku pro čtenáře byla 1 Kč. Pro předplatitele i s poštovní zásilkou vyšla cena na 15

⁶⁴ PAUKNER, S. František: Zaměstnanec ve službách státních a veřejných. Zásadní podmínky pro přijetí do státní a veřejné služby a pokyny pro uchazeče o tato místa. Úřednická knihovnička č. 49, Praha 1936.

⁶⁵ Československý úředník. Časopis Československé obce úřednické. Ročník III. Číslo 4. V Praze 1. dubna 1921, s. 2–3.

⁶⁶ Československý úředník. Časopis Československé obce úřednické. Ročník IV. Číslo 2. V Praze 1. února 1922, s. 7.

Kč. Redakce a vše s ní spojené působilo v Praze II na Havlíčkově náměstí číslo 17. Časopis strnil úřednickým zájmům a byl tribunou zejména pro nižší úředníky, reprezentoval tedy především názory levé části politického spektra (sympatizoval s Československou stranou socialistickou). Do časopisu se přispívalo např. představením různých návrhů zákonů, vládních nařízeních a diskusemi o nich, zprávami z ústředí a sekretariátu odborové organizace. Pravidelně se vyhrzovala kapitola o sociální politice. Další část zpravovala čtenáře o událostech z jednotlivých odborů (např. Sdružení státních úředníků, Svaz cejchovního úřednictva, Odbor báňských státních úředníků). Ke konci periodika se vyhradila část na různé zprávy. Jednalo se třeba o kurz srbochorvatštiny či přemíra konfederace duševních pracovníků. Na konci čísla se objevoval sloupec s organizačními zprávami.⁶⁷

3.2.3 Čekatelé

Služební pragmatika uvádí v §10 prozatímní službu byrokrata, kdy může být bez výhrad vyhozen. Úředníkovi se nová skutečnost oznamuje měsíc předem. Úředník tedy nastoupí do přípravné služby. Na plnoprávné úřednické místo si musí odsloužit čekatelskou dobu v závislosti na služební třídě.

- I. Třída
 - A, - čekatelská doba stanovená jedním rokem
 - B, - čekatelská doba stanovená třemi lety
 - C, - čekatelská doba stanovená třemi lety
- II. Třída – čekatelská doba stanovená třemi lety
- III. Třída – čekatelská doba stanovená čtyřmi lety
- IV. Třída – čekatelská doba stanovená na šest let

Z určitých důvodů mohla být čekatelská doba zrušena či zmírněna.⁶⁸ V roce 1919 vzniká zákon č. 444/1919 jímž se mění některá ustanovení zákona ze dne 3. října 1907, čís. 63 z. z., pro Čechy o služebních poměrech okresních úředníků v Čechách ze dne 23. června 1919. §8 definuje prozatímní službu úředníka maximálně na jeden rok.

⁶⁷ Československý úředník. Časopis Československé obce úřednické. Ročník VI. Číslo 1. V Praze 1. ledna 1924 s. 1–10

⁶⁸ §7 zákona č. 103/1926 o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon) ze dne 24. června 1926.

Úředníkovi se na služebním místě vede osobní výkaz (vedou se v nich osobní data důležitá pro státní službu). O úřednících s časovým postupem a o čekatelích se vedou kvalifikační tabulky, zde se každý rok zapisuje kvalifikace, kterou provádí kvalifikační komise skládající se z pěti členů. Pro určení kvalifikace je zapotřebí přihlédnout k odbornému vzdělání, ke schopnostem a chápavosti, k pílí, svědomitosti a spolehlivosti, způsobilost pro styk se stranami a pro vnější službu, ke znalostem jazyků, k výsledku upotřebení, k chování. Posudek jako celek je buď výtečný, velmi dobrý, dobrý, méně přiměřený, nepřiměřený.⁶⁹

3.2.4 Platový zákon

Platový zákon č. 103/1926, který nahrazoval služební pragmatiku z roku 1914, prošel standardním schvalovacím procesem v parlamentu. Coby vládní návrh nesl číslo 100. V Národním shromáždění byl zevrubně prostudován sociálně-politickým výborem (zpráva 333), který měl 31 členů. Výbor vydal resoluci k některým paragrafům zákona a požadoval jejich změny. Vláda k zákonu sepsala důvodovou zprávu. Na začátku zprávy se pozitivně pohlíží na konsolidaci ekonomiky po 1. světové válce. V následujících pasážích je kritizován časový postup úředníků, který i přes značný progres v otázce úřednických postupů měl své slabiny. Dává úředníkům jiného kvalifikačního zázemí stejné výhody. V dalších částech se zpráva zabývá úpravou platových poměrů státních zaměstnanců v Rakousku, Německu, Švýcarsku, Francii, Belgii, Itálii a v dalších zemích.⁷⁰

Zákon měl úvodní ustanovení a osm částí. První část zákona se vztahovala na úředníky a zřízence ve státních úřadech, fondech, v ústavech. Druhá část byla pro soudce a konceptní úředníky státních zastupitelstev, vrchních státních zastupitelstev a generální prokuratury. Třetí část sloužila pro učitele (profesoři na univerzitách, státní profesoři na školách středních, vysokoškolské asistenti a konstruktéři v odborných školách). Čtvrtá část pohlížela na vojenské a četnické gážisty. Pátá až sedmá část platila pro veškeré zaměstnanectvo, na které se vztahují předešlé části, pokud není stanoveno jinak. V poslední části jsou všeobecná a závěrečná ustanovení.⁷¹

Zákon č. 103/1926 Sb. z. a n. měl několik prováděcích právních norem pro větší konkretizaci určitých postupů. Hned následující měsíc v červenci bylo přijato vládní nařízení na úpravu služebního a

⁶⁹ §§13-19 52 zákona č. 15/1914 ř. z. o služebním poměru státních úředníků a státních sluhů (služební pragmatika) ze dne 25. ledna 1914.

⁷⁰ Zpráva výboru sociálně-politického (tisk č. 333) k vládnímu návrhu zákona o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců v elektronické podobě dne 26. února 2018 dostupná na http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0100_01.htm

⁷¹ Zákon č. 103/1926 o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon) ze dne 24. června 1926.

platového poměru v pomocné kancelářské službě, kde se považovala obecná škola za minimální vzdělání. Bizarní situací je, že jen se souhlasem ústředního úřadu se mohla stát pomocnou kancelářskou silou žena s dětmi nebo jen provdaná uchazečka. Nového zaměstnance ustanovuje buď ústřední úřad a úřady stejného postavení nebo pokud jsou k tomu zmocnění i podřízené úřady. V neposlední řadě jím můžou být i sborové stolice II. stupně.⁷²

3.2.5 Úředníci ve státních resortech

V roce 1931 vyšlo vládní nařízení z 10. července o zvláštních podmínkách ustanovení úřednickým čekatelem, úředníkem a o povyšování. Nařízení především konkretizoval platový zákon z roku 1926 v § 7,19 a 17 a § 11 zákona č. 15/1914 ř.z. o služební pragmatice. § 2 vládního nařízení č. 132/1931 konstatuje nutnost splnění předběžného vzdělání na získání úřednického postu na veřejné škole či právem veřejnosti nadané škole. Přípravná služba se vymezuje v § 3. V odstavci druhém se klade důraz na účelné pracovní zapojení čekatelů. Čtvrtý paragraf řeší otázku úřednické zkoušky. Pro ustanovení čekatelem se jimi rozumí přijímací zkoušky, pokud se z úřednického čekatele měl stát plnohodnotný úředník, musel v mnoha případech projít ustanovovacími zkouškami a pro povýšení se konaly povyšovací zkoušky. V příloze nařízení je přidána tabulka s požadavky na obsazení úřednického místa u jednotlivých státních úřadů.

3.2.5.1 Kancelář prezidenta republiky

V ní pracovalo pět typů úředníků. Ve služební třídě Ib byli vyšší správní úředníci, kteří museli na ustanovení úředníkem dokončit střední školu, čtyři roky na vysoké škole, splnění zkoušek ve škole či doktorát, úspěšné vykonání zkoušky z některého oboru státní správy pro skupinu Ib. Znalost dvou jazyků a navíc i státního. Do skupiny II se dostali účetní a vyšší pomocní správní úředníci. Pro oba typy platilo, že museli odchodit a řádně ukončit jakékoli gymnázium nebo reálku či vyšší obchodní učiliště na ustanovení čekatelem. U místa vyšších pomocných správních pracovníků kanceláře bylo ještě možné se hlásit i z vyšší školy zahradnické. Účetní museli zvládnout examinaci ze státního účetnictví na přesun z čekatelské pozice na plnohodnotného úředníka. Kancelářští a nižší pomocní správní úředníci spadali do kategorie IV. Pro přesun na úřednický post bylo u kancelářské pozice potřeba splnit vyšší vzdělání než je obecná škola a bylo zapotřebí disponovat vědomostmi o kancelářské a manipulační práci.

⁷² §§7–9 vládního nařízení č. 113/1926 Sb. z. a n. o úpravě služebních a platových poměrů státních zaměstnanců v pomocné kancelářské službě ze dne 7. července 1926.

3.2.5.2 *Předsednictvo ministerské rady*

Dalším resortem pro státní úředníky bylo předsednictvo ministerské rady. V jeho službách pracovali právní, zpravodajští, archivní a knihovní účetní, vyšší pomocní správní a kancelářští úředníci. Typ právní musel vystudovat střední školu a právnická studia na univerzitě, překonání všech zapsaných zkoušek (i zkoušku z oboru státní správy). U zpravodajců bylo zapotřebí nejprve na ustanovení čekatelem splnit vzdělanostní kritéria (střední škola a čtyři roky na vysoké škole a dokončení nutných zkoušek či doděláním si doktorátu). Očekávalo se u adepta schopnost komunikace v jazyce státním (český nebo slovenský) a dále ve dvou jazycích živých. Z čekatele na stálého úředníka se musela vykonat státní zkouška z komorního těsnopisu.

V archivní službě se lpělo na studiích na gymnáziu a studia právnická a státovědecká nebo studia filosofická (vykonání zkoušky z učitelské způsobilosti pro střední školy nebo doktorát filosofie převážně z oboru historického). Přednost na archivní čekatele dostávali uchazeči ze státní archivní školy, kteří zvládli státní zkoušky. Pro přesun na úředníka dotyčný úspěšně absolvoval ustanovovací archivní zkoušky či archivní zkoušky na státní škole archivní.

V oblasti knihovní se vyžadovala střední škola a minimálně čtyřletá studia univerzitní s vykonáním státních zkoušek, popřípadě získání doktorátu. Přednost dostávali žadatelé ze státní školy knihovnické nebo ti, kteří dokončili vyšší zkoušky knihovnické před zkušební komisí knihovnických kurzů. Z čekatele úředníkem se stal, kdo prošel ustanovovacími zkouškami knihovnickými nebo pro vědecké knihovny, zkoušky knihovnické ve státní škole knihovnické či úspěšný výkon vyšší zkoušky knihovnické.

3.2.5.3 *Ministerstvo vnitra a financí*

Zaměříme se nyní konkrétně na jednotlivá ministerstva. Jedním z důležitých a silových resortů vlády bylo bezpochyby ministerstvo vnitra. Kromě kategorie právní byl neméně důležitý typ archivní a knihovní, zpravodajský, pojistně matematický, pojistně technický, účetní vyšší pomocně správní, vyšší pomocně technický, vyšší strážní, notářští obecní a obvodní, kancelářští a strážní úředníci. Rozdělení byli od skupiny Ib až po IV.

Na místo pojistně matematických úředníků museli uchazeči splnit vystudování střední a vysoké školy (právní a státovědecké, technické nebo na fakultě přírodovědecké (obor přírodovědecko-matematický). Absolvovali zkoušku učitelské způsobilosti pro střední školy (matematika jako hlavní předmět) nebo si mohli dodělat doktorát věd přírodních (matematický obor). Všichni následně splnili

státní zkoušku teoretickou pro pojišťovací techniku nebo autorizační zkoušky podle ministerského nařízení číslo 23 ř. z. ze dne 3. února 1898.

Ministerstvo financí mělo úředníky ve služební třídě Ib, Ic, II, III a IV. Právníci spadali hned do první kategorie Ib. Úspěšně vykonali zkoušku z finančně-právního oboru na přemístění z čekatele na úředníka. V tabákové režii byla podmínkou ještě šestiměsíční praxe v podniku. Výjimka byla stanovena pro finanční prokuratury. Aby se mohli ucházet o místo, měli mít dodělaný doktorát nebo ho museli získat v rámci čekatelské doby a to pouze s podmínkou.

Na právního úředníka u finanční prokuratury čekatel strávil šest měsíců jako praktikant u soudu a složil fiskální testy. Za určitých okolností mohl ministr financí osvobodit čekatele od soudní praxe a následné zkoušky. Na povýšení do 5. a vyššího platového stupně splnění advokátní zkoušky. V mimořádných případech pro konkrétní osoby ministr prohlásil soudcovskou zkoušku za rovnou advokátní. Ve služební třídě Ib byli řazeni i techničtí úředníci, kteří absolvovali vysokou školu technickou (alespoň na čtyři roky) s dvouletou či delší praxí v technickém působišti (lihovary, pivovary, cukrovarství, produkce minerálních vod) a na přesun z čekatele na úředníka složili zkoušku pro úředníky technické finanční kontroly.

Techničtí úředníci pracovali v tabákové režii, ve státní mincovně, u revisního odboru ministerstva financí. Měřičské a vyšší revisní úředníci spadali pod skupinu Ic. Měřičská agenda vyžadovala vystudování zeměměřičských studií na univerzitě a vykonání určených státních zkoušek nebo státních zkoušek podle ministerstva kultu a vyučování ze 4. září 1897 č. 224 ř. z. Na přesun z čekatele absolvoval zkoušky měřičské. Na postup do vyšší pozice stačila sedmiletá odsloužená doba a zkouška měřičská (pokud již nebyla vykonána). U vyšších revisních se předpokládalo úspěšné tříleté studium na vysoké škole obchodní, dvouletá praxe nebo stejně dlouhá doba jako zaměstnanec v revisním odboru ministerstva financí a podstoupení přijímací zkoušky. Pokud vykonal zkoušku pro úředníky vyšší revisní služby, mohl se přesunout z čekatele na úředníka.

Účetní, pokladní, berní, celní, vyšší pomocní správní, vyšší pomocní techničtí, revisní a obchodní byli ve skupině II. Pokladní vystudovali gymnázium, reálku, vyšší obchodní učiliště a strávili čekatelskou dobu jako berní nebo účetní úředníci pro ustanovení úředníkem. Berním čekatelem se mohla stát osoba, která odchodila některou ze škol vyjmenované u pokladního typu nebo byla možnost hlásit se z vyšší hospodářské školy. Na úřednický post čekatel vykonal berní zkoušku.⁷³

⁷³ Vládní nařízení 132/1931 Sb. z. a n. o zvláštních podmínkách pro ustanovení úřednickým čekatelem nebo úředníkem a pro povýšení úředníka v jednotlivých úřednických kategoriích a služebních oborech ze dne 10. července 1931.

V říjnu roku 1937 vláda vydala nařízení č. 214/1937, kde se mimo jiné doplnila příloha vládního nařízení č. 131/1931 Sb. z. a n. Konkrétně se k předsednictvu ministerské rady přidala kategorie úředníků s názvem vyšší správni. Byli zařazeni do služební třídy Ib. Pro plnohodnotnou pozici úředníka kandidáti vystudovali střední školu. Alespoň čtyři roky studovali na univerzitě a absolvovali všechny zkoušky nebo získali doktorát. Prošli si tříletou praxi v oboru státní správy (administrativní, osvětová, školská činnost). Premiér vlády mohl udělit dispens (prominutí) od požadavků na místo pro úředníky z jiné oblasti správy stejné či nižší služební třídy.⁷⁴ O rok později se vydalo další vládní nařízení o doplnění nové kategorie úředníků pro ministerstvo vnitra. Jednalo se o měřiče ve služební třídě Ic.⁷⁵

3.2.6 Příklad ustanovovací zkoušky politické

Jak se postupovalo při ustanovovací zkoušce pro úředníky, si ukážeme na jednom reálném příkladu z období krátce po druhé světové války, kdy se stále ještě vycházelo z právních předpisů z první republiky. Podíváme se na případ JUDr. Marie Eliášové, toho času magistrátní komisařka v referátu stavebním.

JUDr. Marie Eliášová sloužila v hlavním městě Praze od prvního dubna 1933 jako smluvní kancelářská síla. O pár let později, a to v roce 1937 byla ustanovena administrativní čekatelkou II. služební třídy. Od roku 1940 byla v pozici administrativního konceptního úředníka. Získala odborné právnické znalosti pro konceptní službu. Od roku 1935 byla na místě samostatné referentky v živnostenském oddělení magistrátní úřadovny v Libni, poté pracovala v pozici právní referentky ve vodárenském referátu a v poslední fázi ve stavebním referátu. Primátor Prahy rozhodl o propůjčení systemizovaného místa v 6. platové stupnici a ve služební třídě Ib v osobním stavu právních úředníků od 1.1 1944 pro JUDr. Marii Eliášovou, které bylo dodatečně schváleno ministerstvem vnitra z 21.3. 1944 č. B-4431-14/2-44-III/2 a zemským úřadem v Praze z 31. 3. 1944 č. I-4a-4144-1944. Podmínkou ovšem bylo následné složení ustanovovací zkoušky (nejpozději do 3 let).

Přihláška žadatelky byla z 3. září 1945. Šestého září napsal primátor Prahy dopis pod č. j 20.458/45 Zemskému národnímu výboru ve věci ustanovovací zkoušky JUDr. Marie Eliášové. Zemský národní

⁷⁴ Vládní nařízení č. 214/1937 Sb. z. a n. jímž se doplňují vládní nařízení ze dne 15. července 1927, č. 103 Sb. z. a n., o úřednických kategoriích a úředních titulech, a vládní nařízení ze dne 10. července 1931, č. 132 Sb. z. a n., o zvláštních podmínkách pro ustanovení úřednickým čekatelem nebo úředníkem a pro povýšení úředníka v jednotlivých úřednických kategoriích a služebních oborech ze dne 22. října 1937.

⁷⁵ Vládní nařízení č. 61/1938 Sb. z. a n. jímž se doplňují vládní nařízení ze dne 15. července 1927, č. 103 Sb. z. a n., o úřednických kategoriích a úředních titulech, a vládní nařízení ze dne 10. července 1931, č. 132 Sb. z. a n., o zvláštních podmínkách pro ustanovení úřednickým čekatelem nebo úředníkem a pro povýšení úředníka v jednotlivých úřednických kategoriích a služebních oborech ze dne 25. března 1938.

výbor ji připustil ke zkoušce na podzimní termín. Výkon zkoušky byl rozdělen do dvou dnů na písemný projev a ústní. Měla se k výkonu zkoušky dostavit 19. 12. 1945 o čtvrt na 9. hodinu v osobním oddělení Zemského národního výboru v Praze XVI. Smíchov, Zborovská ulice číslo 11/II. posluchárna, číslo dveří 254. Písemná práce započala v 8:30 a pokračovala až do 13. Ústní se konala druhý den od 9:10 do 12:20 hodin. Sebou přinesla 8 Kč na kolek na vysvědčení o zkoušce.

V písemné zkoušce musela uvést způsob vyřízení reálného případu, kterým se zabývalo příslušné oddělení Zemského národního výboru. JUDr. Marie Eliášová zkoumala udání na Marii Smrčkovou ve Valu, která 20. 6. 1945 řekla před žákem Švarcem nadávku: „Ta sakramentská čubka Tomášova šeredná!“ V. Tomáš byl tehdy správcem zdejší školy. Podle JUDr. Eliášové je předmětem jednání nepřístojné jednání M. Smrčkové na místě veřejném, a to na silnici. Díky tomu je rušen klid, dobrý mrav, slušnost, což splňuje skutkovou podstatu článku 3 odstavce 2 zákona o organizaci politické správy 125/1927 Sb. ze dne 14. července. V článku 3 odstavec 1 se uvádí, že úřady mohou ukládat finanční tresty od 10 do 5000 korun nebo je mohli posílat do vazby na 12 hodin až 14 dnů. JUDr. Eliášová si je jistá, že v tomto konkrétním případě se jedná o trestní řízení správní, u kterého je potřeba zkoumat příslušnost místní, věcnou a ostatní skutkové okolnosti, aby nakonec vyšla na povrch skutečná pravda. U případu je nutné zjistit, zda je veden podle správného zákonného předpisu, jestli je vydaný trest v mezích zákona a jestli byla dotčená osoba poučena o správním opravném prostředku. Je potřeba i zkoumat možnost promlčení trestného činu, byla-li obviněná vyslechnuta ve věci osobně a bylo-li odvolání podáno včas. V daném případě je věcná příslušnost upravena všeobecným předpisem čl. 6 odst. 1 organizačního zákona a zvláštním předpisem čl. 2 odst. 1 téhož zákona. Místní příslušnost je podle místa spáchaného přestupku (obec Val v okrese Nové Město nad Metují) předpisem § 1 ministerského nařízení č. 61/1855 ř. z. Podle zkoušející je věcně a místně příslušný vyřizovat věc v I. Instanci okresního národního výboru (dříve okresní úřad).

Druhý den 20. 12. 1945 proběhla ústní zkouška před zkušební komisí. O výkonu zkoušky byl sepsán zápis o zkoušce. Je v něm uveden předmět zkoušky, jímž byla ustanovovací zkouška politická dle § 4 vládního nařízení 132/1931 Sb. z. a n. ze dne 10. července. V zápise se dozvídáme, že se jedná o první pokus, který je veden v jazyce státním. V dokumentu jsou podpisy přítomných, což byli předseda zkušební komise vrchní rada Dr. Antonín Soukup a zkušební komisaři. Vrchní komisař politické správy Dr. Jiří Šrom, rada politické správy Dr. Rudolf Růžička, rada politické správy Dr. Karel Šnopl. Zapisovatelem byl Dr. Zuna, komisař politické správy.

Zkoušená byla dotazována na způsob vyřízení případu v její písemné práci. V zápise je uvedeno, že JUDr. Eliášová řečnila o případě věcně, s právníkou správností a dobře odůvodnila svůj způsob

vyřízení. Vrchní komisař politické správy uvedl v neveřejné poradě, že sepsaný případ byl vypracován velmi pečlivě a důkladně. Obsah je podle něj napsán velmi důkladně a přesně. Správně v případě vytýká nedostatky, které však nejsou překážkou k vydání rozhodnutí. JUDr. Eliášová má dobrý přehled o právních předpisech (formálních i věcných). Je schopná udělat vhodné opatření na základě daných právních norem. Rozhodnutí je logické, správné, vyčerpávající, stručné, výstižné, věcně správné a shodné s rozhodnutím v příslušném oddělení ZNV.

K zápisu o zkoušce byl včleněn záznam o otázkách. Jednalo se o tabulku s pěti sloupci a 20 řádky. První sloupec uváděl čísla pořadová. Druhý byl pro jednotlivé otázky. Třetí a čtvrtý sloužil pro danou známku (v číselném označení a i ve formě slovní). Na podpisy zkušební komisaře sloužil poslední sloupec. Zkoušená byla podrobena celkem dvaceti otázkám. U první se jí ptali na to, které úřady jsou příslušné pro záležitosti vodní. Její odpověď byla ohodnocena výsledkem 2. Další otázky byly např: „Jaké rozeznáváme typy honiteb? Kdo dává povolení ke spálení mrtvoly a za jakých podmínek? Jak je u nás organizována lesní dohlédací služba? Jaké jsou úlohy nejvyššího úřadu cenového? Jak se zakládá spolek? Volební právo ve všeobecném smyslu?“ Ustanovovací zkoušku politickou z 19. a 20. prosince 1945 vykonala JUDr. Marie Eliášová s výsledkem velmi dobrým většinou hlasů. Vyhotovilo se vysvědčení o ustanovovací zkoušce politické.⁷⁶

⁷⁶ Národní archiv Praha. Fond Zemský úřad – Zemský národní výbor číslo 753/2. Karton 5, inventární číslo 110, signatura 1-6-2. Spis 1945 162.

4 Veřejná správa po roce 1989

Pojem Veřejná správa lze definovat z hlediska materiálního nebo formálního. První se zaměřuje na strukturu státních a ostatních veřejných institucí, které nespádají pod soudní ani zákonodárnou oblast. Podle formálního pohledu se sleduje struktura jednotlivých subjektů vykonávající veřejnou správu a její činnosti k ní. Sametovou revolucí došlo k pádu komunistického režimu, který vládl v Československu od roku 1948 do roku 1989, a navrácení země k demokracii. Jednotná správa se od roku 1990 definitivně začala dělit na státní správu a samosprávu. Ve veřejné správě řešíme subjekty a vykonavatele. V drtivé převaze vystupuje jako subjekt veřejné správy stát a za hlavního vykonavatele, který fakticky jedná, se považují správní úřady⁷⁷

Nejvyšším orgánem výkonné moci je vláda. Tvoří ji premiér, místopředsedové a ministři jednotlivých resortů. Ministerstva se zřizují zákonem jako ústřední správní orgány. Kromě nich existují ještě ústřední správní úřady bez člena vlády v jejím čele (Český statistický úřad, Český báňský úřad, Úřad průmyslového vlastnictví) a neústřední správní orgány.⁷⁸ Jako orgány státní správy působily do roku 2002 okresní úřady. Jeho kompetence převzaly po jejich zrušení v různé míře obce a kraje.

Obce jako nejnižší samosprávné korporace byly obnoveny zákonem č. 367/1990 Sb. a o deset let později upraveny zákonem č. 128/2000Sb. Obce vykonávají i přenesenou působnost státní správy. V tomto smyslu se rozlišují obce základní, s pověřeným obecním úřadem a obce s rozšířenou působností. Novými samosprávnými jednotkami se staly kraje (zákon č. 129/2000 Sb.). Pro svoji samostatnou působnost obce i kraje vydávají obecně závazné vyhlášky a nařízení.⁷⁹ Veřejná správa se kromě obcí a krajů může přenést i na právnické a fyzické osoby. Práci a s ní související funkčnost systému obstarávají veřejní zaměstnanci, kteří mají zaměstnanecký poměr. Ve svém výkonu se řídí aktuálními zákony, předpisy a jinými právními normami. Na pracovišti je snaha vytvářet atmosféru spolupráce. V institucích veřejné moci se aplikuje princip nadřízenosti a podřízenosti. Zaměstnanci jsou bez politického vlivu.⁸⁰

⁷⁷ SLÁDEČEK, Vladimír: Obecné správní právo. 3., aktualizované a upravené vydání, Praha: Wolters Kluwert, 2013, s. 22–23.

⁷⁸ HLEDÍKOVÁ, ZDEŇKA, JANÁK, JAN, DOBEŠ, JAN: Dějiny správy v Českých zemích. Od počátků po současnost. 1. vydání. Nakladatelství Lidové noviny. Praha 2005, s. 480–481.

⁷⁹ PAVEL BUREŠ a kolektiv: Veřejná správa v České republice. Ministerstvo vnitra České republiky, úsek pro reformu veřejné správy. Praha 2004, s. 25.

⁸⁰ VIDOVIČOVÁ, LENKA: Právní postavení úředníků, jejich práva a povinnosti. Disertační práce. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 2014, s. 22.

5 Vzdělávání úředníků v České republice

Úředníky ve státní službě upravuje od roku 2015 zákon č. 234/2014 o státní službě, který zrušil zákon č. 218/2002 Sb. o službě státních zaměstnanců ve správních úřadech a o odměňování těchto zaměstnanců a ostatních zaměstnanců ve správních úřadech. Cílem bylo zefektivnit státní správu.⁸¹ Podle § 1 zákon řeší právní poměry státních zaměstnanců, organizační věci, služební vztahy, odměňování a řízení. Zákon se nevztahuje na členy vlády, jejich poradce, zaměstnance kabinetu vlády, člena rady pro Rozhlasové a televizní vysílání, člena Rady Energetického regulačního úřadu a jiné.

5.1 Přijetí zákona 234/2014 Sb.

Samotný legislativní proces služebního zákona probíhal od prosince 2013 až do konce října 2014. 23. 12. 2013 předložila sněmovně návrh zákona skupina poslanců (ČSSD). Dne 27. 12. 2013 byl návrh rozeslán všem poslancům (tisk č. 71/0). Na konci roku byl návrh předán vládě k vyjádření. Počátkem ledna, 9. 1. 2014 vláda poslala své nesouhlasné stanovisko k návrhu zákona poslancům (tisk č. 71/1). Ve stanovisku upozorňuje na kolizi s Ústavním zákonem. Předkládaný návrh podle vlády nebere v úvahu posuny v právním řádu od přijetí zákona č. 218/2002 Sb. Nesouhlasí s navrženým zrušením odměn za výkon služby a zpřísněním povinností státních zaměstnanců.

První čtení zákona proběhlo 22. ledna 2014 na 5. schůzi. V ní poslanec za ČSSD seznamuje na plénu zákonodárce s obsahem navrhované právní normy. Podle něj jde o zákon, který má odpolitizovat a zkvalitnit státní správu. Ze strany opozice zaznívaly hlasy (Zbyněk Stanjura, ODS) o přijetí nového zákona o státní službě, jen pro možnost, aby se předseda hnutí ANO Andrej Babiš podílel na vládě jako její člen. Parlament přikázal návrh zákona projednat v jednotlivých výborech. Lhůta byla 90 dní. Šlo o výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj a ústavně právní výbor.

Na 12. schůzi poslanecké sněmovny dne 16. 7. 2014 přešel návrh zákona do druhého čtení. O den později byly pozměňovací návrhy zpracovány pod tiskem č. 71/9. Třetí čtení proběhlo v průběhu tří dní, a to 30. 7. 2014, 1. a 27. 8. 2014. Byl schválen návrh na opakování druhého čtení. Den nato výbor pro veřejnou správu a regionální rozvoj vydal usnesení a předal poslancům (tisk 71/10). Ve stejný den vydal usnesení i ústavně právní výbor (tisk 71/11).

⁸¹ PIŠTĚKOVÁ, ZDENĚKA. Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě - příprava a počátek platnosti. Bakalářská práce. Filozofická fakulta univerzity Karlovy. Praha 2016, s 30.

Nové druhé čtení proběhlo 2. 9. 2014 na 14. schůzi poslanecké sněmovny. Návrh zákona prošel obecnou i podrobnou rozpravou a pozměňovací návrhy byli dány do tisku 71/12 a poslancům následující den rozeslány.

Následné třetí čtení proběhlo již 10. 9. 2014 na 14. schůzi kde byl návrh zákona přijat (usnesení č. 395). Pro návrh hlasovalo 42 poslanců sociální demokracie, 43 poslanců hnutí ANO, 19 poslanců TOP 09, 11 z ODS a 12 z KDU-ČSL.⁸² Návrh zákona byl 12. 9. 2014 předán senátu (tisk 336/0). Garančním výborem senátu se stal ústavně právní výbor. Návrh dále projednali výbor pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí a výbor pro zdravotnictví a sociální politiku. Ústavně právní výbor se zabýval právní normou 24. 9. 2014 a vydal usnesení č. 180 v tisku 336/1 (zákon schvaluje). Výbor pro zdravotnictví a sociální politiku rozhodl nezabývat se návrhem zákona. 30. 9. 2014 výbor pro územní rozvoj, veřejnou správu a životní prostředí projednal návrh a schválil ho pod usnesením č. 114 (tisk 336/3).

Návrh zákona o státní službě se dostal na 25. schůzi Senátu dne 1. 10. 2014. Senátoři jej odsouhlasili (usnesení č. 595). K prezidentu České republiky byl doručen zákon k podepsání 3. 10. 2014. Prezident nestvrdil zákon svým podpisem a 8. 10. 2014 byl vrácen do poslanecké sněmovny, která jej na své 19. schůzi 24. 10. 2014 znovu schválila. Následně jej podepsal předseda vlády 30. 10. 2014. Ve Sbírce zákonů byl vyhlášen 6. 11. 2014 v částce 99 pod číslem 234/2014. Účinnost nabyl 1. 1. 2015.⁸³

5.2 Úřednická zkouška podle zákona 234/2014 Sb.

Na jednotlivé pozice státní správy se vypisují výběrová řízení. Vyhlašuje se na úřední desce a v informačním systému. Požadavky na obsah jsou stanoveny v § 24 odst. 7, písm. a) až g) zákona č. 234/2014 Sb. Uchazeč přistoupí k výběrové komisi, která je tříčlenná (státní tajemník je jmenuje a odvolává na jednotlivých ministerstvech a na úřadu vlády, ředitel příslušného odboru navrhuje ke schválení dva členy), na ústní pohovor. Vede se na oblast služby, které se výběrové řízení věnuje. Nicméně se debata může přesunout i na jiné odborné požadavky.

V pohovoru se můžou ověřit znalosti cizích jazyků jednotlivých uchazečů. Komise vybere tři nejúspěšnější kandidáty a dále vytvoří pořadí osob, kteří zvládli pohovor a nakonec sestaví seznam

⁸² <http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=59475> přistoupeno dne 14. 04. 2018.

⁸³ <http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=71> přistoupeno dne 14. 4.2018.

neúspěšných žadatelů. Přijímanému úředníkovi se vyhotoví rozhodnutí o přijetí do služebního poměru. V zákoně jsou předem stanoveny náležitosti rozhodnutí. Jedná se o osobní identifikační údaje, obor služby, den vzniku služebního místa, služební označení, zkušební doba, platové zařazení.

84

5.2.1 Základní požadavky na úředníka státní správy

Do státní služby nastoupí občan České republiky, jiného státu EU či státu, který je v Dohodě o Evropském hospodářském prostoru. Uchazeč je plnoletý, svéprávný, má předepsané vzdělání potřebné na konkrétní pozici. Samozřejmé je dodržování demokratických pořádků republiky.⁸⁵ Kandidát, který nemá české občanství, absoluuje zkoušku z českého jazyka u člena Asociace jazykových zkušebních institucí v Evropě. Pokud navštěvoval minimálně tři roky jakýkoli stupeň školního vzdělávání, kde se vyučovalo v českém jazyce, zkouška může být prominuta.⁸⁶ Státního zaměstnance a službu, kterou vykonává, upravují §§ 5–6 zákona č. 234/2014. Zahrnuje to právní agendu, příprava různých zasedání a podkladů pro ně, správa IT, řízení správních úřadů.⁸⁷ Pro určité pozice ve státní správě je zapotřebí dosáhnout jiných typů vzdělání.

1. Referent: předepsané vzdělání střední škola s výučním listem
2. Odborný referent: předepsané vzdělání střední škola s maturitou
3. Vrchní referent: předepsané vzdělání vyšší odborné vzdělání
4. Rada: předepsané vzdělání bakalářský studijní program
5. Odborný rada: předepsané vzdělání magisterský studijní program
6. Vrchní rada: předepsané vzdělání magisterský studijní program⁸⁸

⁸⁴ §§ 27–28, 30 zákona č. 234/2014 o státní službě.

⁸⁵ § 22 zákona č. 234/2014 o státní službě.

⁸⁶ § 25 zákona č. 234/2014 o státní službě.

⁸⁷ §§ 2, 5 a 6 zákona č. 234/2014 o státní službě.

⁸⁸ Příloha č. 1 zákona č. 234/2014 Sb.

5.2.2 Obecná a zvláštní část úřednické zkoušky

Služební poměr je pro úředníky bez úřednické zkoušky stanoven na dobu určitou. Služební orgán vydá rozhodnutí o přijetí osoby do služebního poměru a zařadí nového zaměstnance na služební místo. Aby se z doby určité stala doba neurčitá je potřeba vykonat úřednickou zkoušku.⁸⁹ Během služby nadřízený vytvoří hodnocení přípravné služby. V závěru se stanoví, zdali se úředník skutečně hodí na dané místo. O termínu konání úřednické zkoušky musí být dotyčný informován nejméně tři týdny dopředu. Je tvořena obecnou a zvláštní částí. Obecná část je v písemném projevu a je soustředěna na znalostech práva, veřejné správy, práva Evropské unie, povinnosti a pravidla etiky státního zaměstnance, právní předpisy pro veřejnou správu. Po úspěšném pokusu z obecné části se přistoupí k druhé části. Koná se ústně před zkušební komisí. Hledí se především na schopnosti, vědomosti a připravenost pracovat ve státní správě. Komise jsou vytvářeny u ústředních správních úřadů podle oboru služby. Na těchto úřadech konají zkoušky též státní zaměstnanci jim podřízených úřadů.⁹⁰ Po nastoupení na služební místo státní zaměstnanec provede slib: „*Slibuji na svou čest a svědomí, že při výkonu státní služby se budu řídit právními a služebními předpisy a v souladu s nimi příkazy představených. Svě pominnosti budu vykonávat řádně, nestranně, svědomitě, odborně a v zájmu České republiky, nebudu zneužívat postavení státního zaměstnance a budu se chovat a jednat tak, aby nebyla ohrožena důvěra ve státní službu.*“⁹¹

Úpravu úřednické zkoušky pro nástup do státní služby upravují §§ 35–42 zákona o státní službě. Všichni státní úředníci jsou povinni splnit předepsanou examinaci. Náklady s tím spojené si vykonavatel zkoušky hradí sám, ale příslušný služební orgán musí svému zaměstnanci umožnit účastnit se úřednické zkoušky. Přihlášení se provádí přes portál pro úřednickou zkoušku. O úspěšném či neúspěšném vykonání zkoušky se sepíše osvědčení, které je ve dvou stejnopisech. Úřednická zkouška se může maximálně jednou opakovat. Žádost o ni se provede do 30 dnů od výsledků z prvního pokusu. Pokud adept zvládne úřednickou zkoušku, změní se mu služební poměr na dobu neurčitou.

Ministerstvo vnitra na svém webovém portálu přikládá ilustrativní příklad otázek pro obecnou a zvláštní část úřednické zkoušky. Otázky obecné části jsou rozděleny do čtyř okruhů.

⁸⁹ §§ 20–23 zákona č. 234/2014 o státní službě.

⁹⁰ <http://mvcr.cz/sluzba/clanek/urednicka-zkouska.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d> přistoupeno dne 14.04.2018

⁹¹ § 32 odst. 1 a 2 zákona č. 234/2014 Sb. o státní službě.

- a) Za prvé to je organizace a činnost veřejné správy. Rozebírá se Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., zákon č. 106/1999 Sb., č. 365/2000 Sb., č. 320/2001 Sb., č. 128/2000 Sb., č. 129/2000 Sb., č. 131/2000 Sb., č. 182/1993 Sb., č. 314/2002 Sb., č. 387/2004 Sb., č. 36/1960 Sb., č. 2/1969 Sb. a ústavní zákon č. 162/1998 Sb.
- b) Další části jsou práva, povinnosti a pravidla etiky státního zaměstnance. Vychází se u jednotlivých otázek ze Služebního předpisu náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 13 ze dne 14. 12. 2015, kterým se stanoví pravidla etiky státních zaměstnanců.
- c) Právní předpisy obecně dopadající na činnost státní správy (Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 385/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 85/1990 Sb., o právu petičním, v platném znění, Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění, Zákon č. 101/2000 Sb., o ochraně osobních údajů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 150/2002 Sb., soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů, Zákon č. 166/1993 Sb., o Nejvyšším kontrolním úřadu, ve znění pozdějších předpisů a další).
- d) V posledním okruhu se otázky věnují Právu Evropské unie. (Historie Evropského společenství, sídla významných institucí EU a ostatní otázky).⁹² Na portálu ministerstva vnitra je přiložen seznam doporučené studijní literatury. Jde o jedenáct odborných publikací (Např. Nahodil, F. a kolektiv: Veřejná správa a financování veřejného sektoru. Aleš Čeněk s.r.o., Plzeň, 2014. Pavlíček, V., Hřebejk, J.: Ústava a ústavní řád České republiky – 1. díl (Ústavní systém). 2. vydání, Linde, Praha, 1998. Pavlíček, V. a kolektiv: Ústavní právo a státověda, II. díl, Ústavní právo České republiky, Leges, 1. vydání, Praha, 2011). Na stejném portálu si uchazeč o úřednickou zkoušku může stáhnout studijní materiály k obecné části zkoušky.⁹³

Zvláštní část zkoušky je u každého státního oboru jiná. Odborná část u Archivnictví a spisové služby obsahuje na 20 otázek (např. charakteristika dokumentu v analogové a digitální podobě, spisová

⁹² Seznam otázek k obecné části úřednické zkoušky dostupné z <http://www.mvcr.cz/sluzba/clanek/zkusebni-otazky-a-odborna-literatura.aspx> přístoupeno dne 14. 4. 2018.

⁹³ Studijní podklady k obecné části úřednické zkoušky dostupné z <http://www.mvcr.cz/sluzba/clanek/zkusebni-otazky-a-odborna-literatura.aspx> přístoupeno dne 14. 4. 2018,

služba, charakteristika jednotlivých postupů spisové služby, výkon spisové služby v listinné a digitální podobě). Vhodnou odbornou literaturou je Vademecum pomocných věd historických od Ivana Hlaváčka, Správa dokumentů v praxi spisové služby a účetnictví od Olgy a Miroslava Kuntových, *Paginae historiae*. Sborník Národního archivu, ročník 20/2012, Spisová služba a předarchivní péče (mj. 18 studií a úvah k problematice spisové služby a předarchivní péče). Zákon č. 499/2004 Sb., o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, vyhláška č. 645/2004 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona o archivnictví a spisové službě a o změně některých zákonů, vyhláška č. 259/2012 Sb., o podrobnostech výkonu spisové služby.⁹⁴ V oboru všeobecné vnitřní správy se vyskytují okruhy zaměřené na Matriku a sbírku listin, na státní občanství, manželství, státní hranice, volby v ČR, na aktivní a pasivní volební právo, cestovní doklady, rodná čísla, evidence obyvatel.

5.2.3 Podrobnosti o úřednické zkoušce

K zákonu o spisové službě se v červnu 2015 vydala vyhláška č. 162/2015 Sb. o podrobnostech úřednické zkoušky. Vykonavatel obecné části úřednické zkoušky vypracovává 30 otázek z celkového seznamu 300 zkušebních otázek. Vytváří je ministerstvo vnitra. Každá otázka má 3 odpovědi, jen jedna je správná. Časový limit na test je šedesát minut. U zvláštní části zkoušky si vylosuje 3 otázky z 20 možných. Celkový čas zvláštní zkoušky včetně přípravy je šedesát minut. Příprava je stanovena na 15 až 30 minut. Otázky zvláštní části vytváří ústřední správní úřad.

Hodnocení zkoušející se pro každou část stanoví samostatně. U obecné examinační části pokud správně odpověděl na 22 otázek, jeho hodnocení zní *vyhověl*. U zvláštní části se výrokem *vyhověl* označí osoba, která měla správně dvě otázky ze tří.⁹⁵ Jaké požadavky se kladou na zodpovězení otázek ve zvláštní části závisí, na jakou pozici se uchazeč hlásí. V případě referenta i odborného je nutné, aby dotyčný zvládal obvyklé postupy, schopnost zanášet, věcně správně reprodukovat informace, dávat příklady. U vrchního referenta nebo rady je potřeba umět uplatnit svůj návrh řešení. Rozumí obsáhlejšímu kontextu a dokáže vyhodnotit závěry. Odborný a vrchní rada užívá analýzu, syntézu a komparaci v praxi. Odlišný přístup k dané oblasti si dokáže obhájit.

U ústní části se dává na začátek prostor uchazeči o zodpovězení otázky a poté jednotliví zkoušející se mohou ptát na podrobnosti. Pakliže zkoušený nesprávně odpoví na danou věc, členové ho

⁹⁴ <http://www.mvcr.cz/sluzba/clanek/zkusebni-otazky-a-odborna-literatura.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d%3d> přistoupeno dne 14. 4. 2018 (č. 35 Archivnictví a spisové služby).

⁹⁵ Vyhláška č. 2/2015 Sb. o podrobnostech úřednické zkoušky.

informují a nechají určitý časový limit pro nápravu. U jednotlivých odpovědí na otázky se hodnotí schopnost orientace v problematice, forma argumentační a jakým způsobem uvažuje, styl vyjadřovací. Pokud vyhověl zkoušce, dokáže samostatně hovořit o dané problematice s malými až žádnými chybami. Správně mluví o položených doplňujících otázkách. Uvádí vhodné příklady z praxe. Dokáže definovat strohý rámec, jak by se mělo postupovat u modelového příkladu.⁹⁶

Výrok nevyhověl mohl být u obou částí úřednické zkoušky udělen, pokud používal nedovolenou pomůcku, odstoupí od výkonu zkoušky, bez řádné omluvy se nedostaví. Obecná i zvláštní část se zpravidla koná v jeden den v místě zasedání zkušební komise. U zkoušky lze používat nekomentované úplné znění mezinárodní smlouvy, právního i služebního předpisu. Komise o průběhu zkoušky vyhotoví protokol. Po vykonání zkoušky seznámí zkušební komise zkoušeného s výsledky.⁹⁷

Úřednická zkouška může být mimořádně přerušena z důvodu zdravotní nezpůsobilosti člena komise, v případě živelné pohromy a jiné neočekávané události. Při indispozici zkoušeného v průběhu procesu lze proces přerušit maximálně na šest dní. Pokud odezní důvody přerušování, pokračuje se bez zbytečné prodlevy. Prodlouží-li se doba přerušování o více jak šest dní, v portálu bude místo hodnoty nehodnocen omluvená neúčast. Bude zapsán na další vhodný termín, avšak třítydenní časový prostor nemusí již být zachován. O přerušování úřednické zkoušky se vyhotoví záznam a informují se personalisté. Zkoušeným je na vyžádání vydáno písemné potvrzení o přerušování, pokud k jeho nevydání nejsou objektivní důvody způsobené přerušování úřednické zkoušky.⁹⁸

Ministerstvo vnitra vydalo od roku 2015 celkem tři metodické pokyny náměstka ministra vnitra pro státní službu týkající se oblasti přípravy otázek ke zvláštní části úřednické zkoušky. Další pokyn podrobně upravil rovnocennost některých zkoušek a odborných kvalifikací zvláštní části úřednické zkoušky. Poslední metodika byla publikována v únoru roku 2017 a stanovila podrobnější úpravu k provádění a o organizaci úřednické zkoušky.⁹⁹

⁹⁶ Metodický pokyn náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 1/2017, kterým se stanoví další podrobnosti k provádění a organizaci úřednické zkoušky.

⁹⁷ Vyhláška č. 2/2015 Sb. o podrobnostech úřednické zkoušky.

⁹⁸ Článek 17 Metodického pokynu náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 1/2017, kterým se stanoví další podrobnosti k provádění a organizaci úřednické zkoušky.

⁹⁹ <http://www.mvcr.cz/sluzba/clanek/urednicka-zkouska-metodiky.aspx> přistoupeno dne 14. 4. 2018

Metodika č. 2/2015 pro tvorbu zvláštních otázek. Musí být jednoznačné, srozumitelné, průřezové a dostatečně zobecňující. Nevytváří se různé typy otázek pro uchazeče s různým typem vzdělání (středoškolské, vysokoškolské). Otázky zpracovává ústřední správní úřady, jichž se dotýká konkrétní obor státní služby. Na jednotlivých otázkách se podílí právníci, osoby se znalostmi příslušného oboru, andragogičtí odborníci, pedagogové. Na zkušební otázky je zpracována oponentura od osoby, která se vyzná v problematice daného oboru. Při vytváření otázek se bere v potaz maximální desetiminutová odpověď u zkoušky. Otázky mohou mít další podotázky.¹⁰⁰

5.3 Rovnocennost vzdělání ve státní správě

V červnu 2015 se vydalo vládní nařízení č. 136/2015 Sb. o rovnocennosti některých zkoušek a odborných kvalifikací zvláštní části úřednické zkoušky. Podle § 1 nařízení se považuje zvláštní část pro územně samosprávné celky za rovnocennou zvláštní části úřední zkoušky pro správní činnosti podle přílohy č. 1 vládního nařízení. Podle odst. 4 § 36 zákona č. 234/2014 Sb. o státní službě se za rovnocennou obecné části považuje obecná část zkoušky územně samostatných celků.

U všeobecné vnitřní správy se považuje za rovnocennou zvláštní zkoušku úředníka ÚSC u správy matrik a státního občanství, u evidence obyvatel a vydávání občanských a cestovních průkazů. V příloze 2 vládního nařízení je seznam typů zkoušek pro jednotlivé úřední oblasti, které jsou rovnocenné zvláštní zkoušce úřednické.

Zvláštní část u daní, poplatků jiných plnění se jedná o kvalifikační zkoušku daňového poradce podle zákona č. 523/1992 Sb. o daňovém poradenství a Komoře daňových poradců, ve znění pozdějších předpisů.

Legislativní a právní činnost má celkem 5 různých kvalifikačních zkoušek. Je možné splnit justiční odbornou zkoušku podle zákona č. 6/2002 Sb., advokátní zkoušku (zákon č. 85/1996 Sb.), závěrečnou zkoušku právního čekatele, notářskou examinaci a odbornou exekutorskou. Celkem nalezneme 9 oborů státní správy v příloze 2, pro které mohou být rovnocenné zkoušky na zvláštní část úřednické zkoušky podle jiných zákonů.¹⁰¹

¹⁰⁰ Metodický pokyn náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 2/2015

¹⁰¹ Vládní nařízení ze dne 8. června 2015 č. 136/2015 Sb. o rovnocennosti některých zkoušek a odborných kvalifikací zvláštní části úřednické zkoušky

Při posuzování rovnocennosti úřednické zkoušky podává adept příslušnému služebnímu úřadu žádost o vydání osvědčení o rovnocennosti. Musí se uvést, zda žádá o osvědčení pro obecnou či zvláštní část úřednické zkoušky. K žádosti přikládá osvědčení o absolvování obecné nebo zvláštní části úřednické zkoušky pro úředníky územně samostatných celků či osvědčení o vykonání zkoušky podle jiného zákona. Žádost je odeslána v písemné verzi určenému odboru, oddělení, který ji náležitě zpracuje. Vznikne kopie dokladu, uvede se na něm, že se jedná o úřední záznam, který souhlasí s originálem. Připojí se datum a podpis. Kopie se následně založí do osobního spisu státního zaměstnance. Pakliže jsou v žádosti nedostatky, vyzve žadatele k odstranění. Pokud do určitého časového období nesplní požadavky úřadu, vypíše se stav věcí do konkrétní kolonky v žádosti a osvědčení se nevydává. Je-li vše v pořádku příslušný odbor či oddělení vypracuje osvědčení o rovnocennosti úřednické zkoušky. Připraví se ve dvou stejnopisech. Jeden se dá žadateli na podpis a druhý se založí v osobním spisu a posléze se zanesou nový stav u úředníka do informačního systému o státní službě.¹⁰²

5.4 Osoby podílející se na úřednické zkoušce

Zkušební komise vzniká pro úřední zkoušky alespoň 23 dní před konáním události. Má 3 členy z toho 2 jsou státními zaměstnanci. K nepředvídatelným událostem je připraven náhradník. Komise si zvolí svého předsedu, může být vybrán i na základě losovacího systému. Většinou se jmenuje do komise člen, který vykonává činnost ve stejném oboru v jakém je i příslušná zkouška. Dosáhl magisterského vzdělání a tříletou praxi, bakalářské studium a pět let praxe. Jedním z členů komise se může stát odborník mimo státní sféru. Může mít magisterské s pětiletou praxí nebo bakalářské s tříletou praxí na pozicích ve vědecké, pedagogické a odborné činnosti blízké oboru pro úřední zkoušku. Dále se u této osoby zohlední studium andragogiky, pedagogiky, lektorská činnost pro vzdělávání, roční dosažitelná praxe v oblasti vzdělávání, zkoušení a hodnocení zaměstnanců. Působnost člena komise může skončit odstoupením, zánikem místa, z důvodu špatného právního jednání.

Určí se koordinátor pro úřednickou zkoušku zvláštní části u správního úřadu. Zajišťuje zkoušku v rámci konkrétního oboru státní služby. Komunikuje s personalisty a s dalšími osobami podílející se na přípravě. Na webovém portálu zajišťuje vypsání termínů, místo konání examinační (21 dnů předem informuje příslušnou komisi o vypsání data na příslušnou úřednickou zkoušku). Při neúčasti člena komise obstarává náhradníka.

¹⁰² Metodický pokyn náměstka pro státní službu č. 5/2015, kterým se stanoví podrobnosti k rovnocennosti některých zkoušek a odborných kvalifikací zvláštní části úřednické zkoušky.

Kromě koordinátora se vybere zabezpečující osoba u příslušného správního úřadu. Přípravuje seznamy zkušebních otázek, očíslované testy, protokoly, seznam přihlášených uchazečů. Do portálu zanáší skutečnou podobu komise. Kontroluje se vybavení v místnosti (PC, časomíra). Přijímá zkoušené, kterým po kontrole jejich identifikace a podpisu do prezenčního seznamu předá protokol (do něho se zapisují jednotlivá čísla testu). Zapisuje do portálu výsledky zkoušky. O výsledku zkoušek vytvoří ve dvou stejnopisech osvědčení nebo zprávu, kterou předá členům komise k podpisu.

Na úřednické zkoušce se podílí také personalisté. Soustřeďuje u sebe žádosti o vykonání úřednické zkoušky. Do osobního spisu státního zaměstnance zakládá záznam či stejnopis osvědčení. Eviduje omluvy kandidátů a vyškrtává je v portálu ze seznamu uchazečů o úřednickou zkoušku.¹⁰³

5.5 Vstupní, průběžná a další vzdělávání ve státní správě

Dne 29. října 2015 vyšel 9. předpis náměstka ministra vnitra pro státní službu, kterým se rámcově upravuje vstupní, průběžné a jiné vzdělávání úředníků na služebních úřadech. Vztahuje se na zaměstnance řídicí se zákonem 234/2014 Sb. Proces vzdělávání státních úředníků se v článku 6 rozčleňuje od počátků plánování na jakou část vzdělávání se má úřad zaměřit, přes samostatnou položku vzdělávání až po vyhodnocení výsledků. Článek 13 dělí typy vzdělávání na vstupní úvodní, vstupní následné, průběžné, jazykové a vzdělávání představených.

Úvodní vzdělávání dává zaměstnanci základní informace o chodu služebního úřadu. Je povinné. Obsahuje základní znalost důležitou pro výkon činnosti, ukazuje se etický kodex. Enviromentální výchova a k ní náležející postupy. Práva a povinnosti, které vycházejí z právních předpisů o bezpečnosti a ochraně zdraví při výkonu služby, požární ochrany, krizové řízení. K přípravě na obecnou i zvláštní část úřednické zkoušky se využívají metody vstupního vzdělávání následného. Prohlubování znalostí a kompetencí ve službě zajišťuje průběžné vzdělávání. Probíhá po celou dobu aktivní služby. Samotnou kapitolou je doplňování vzdělání a získávání dalších komepetencí vedoucích pracovníků. Pomáhá se jim k nabytí schopnost řídit a vést úředníky, osvojení si komunikačních a prezentačních dovedností. Posledním typem vzdělání je jazykové, kde je snaha docílit prokázání jazyka pro místo, ke kterému je vyžadováno. Vzdělání je ukončeno

¹⁰³ Článek 5–13 Metodického pokynu náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 1/2017, kterým se stanoví další podrobnosti k provádění a organizaci úřednické zkoušky.

standardizovanou zkouškou, jejíž náležitosti a termíny jsou pravidelně zveřejňovány ve Věstníku Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy.¹⁰⁴

5.6 Úředníci v samosprávách

Pro představu se ještě můžeme v krátkosti podívat na úředníky v samosprávách, kteří se neřídí zákonem 234/2014. Úřední zkoušky pro samosprávné úředníky se řídí zákonem č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků. Vzdělávání úředníků upravuje hlava IV. Podle § 18 se úředník zaměřuje na větší kvalifikaci u vstupního, průběžného vzdělání a u přípravy a ověření zvláštních odborných schopností. Úředník, který má na zodpovědnost jiné státní zaměstnance či dokonce celý úřad se musí vzdělávat v oblasti vedoucích úředníků.

Vstupní vzdělávání zahrnuje minimální poznatky o veřejné správě, veřejného práva, organizace a činnosti správy veřejné a orgánů krajů a obcí, veřejných financí, evropského správního práva, etika úředníků. Mít základní informovanost o návycích, dovednostech u správního výkonu. Komunikační, organizační nadání a minimální požadavky na práci s IT. Vstupní vzdělání se dokončuje do 3 měsíců od uzavření smlouvy. Vzdělávání provádí akreditovaná instituce podle § 30, která vydává také příslušné závěrečné osvědčení. Na žádost fyzické, právnické osoby lze získat od ministerstva akreditaci pro vzdělávání úředníků ÚSC. Uděluje se na 3 roky a před jejím skončením se zpravidla žádá o obnovení.

Průběžné vzdělávání upravuje § 20, kde se mluví o větším prohlubování vědomostí pro výkon správních činností v územně samostatných celcích (ÚSC). Provádí se na základě kurzů. O tom kdo, se bude účastnit kurzů, rozhodují jednotliví vedoucí ÚSC a vyslaný úředník je povinen je absolvovat.

Zvláštní odbornou způsobilost je třeba vykonat nejdéle 18 měsíců od pracovního zařazení nebo ode dne nástupu do pracovního zařazení, kde taková zkouška je vyžadována. Ověřuje se zkouškou a vydává se o ni osvědčení. Má obecnou a zvláštní část. První z nich zahrnuje poznatky o veřejné správě, principy organizace ÚSC, úředníci musí vědět, jakými předpisy se řídí obecní, krajská samospráva a hlavní město Praha. Jaká je působnost orgánů územní samosprávy. Pokud v obci, kde není zřízeno více jak 1 odbor nebo se nejedná o pověřený obecní úřad, úředník, který má na starosti 2 a více správních záležitostí, vykoná zkoušku odborné způsobilosti pouze pro jednu správní činnost.

¹⁰⁴ Služební předpis náměstka ministra vnitra pro státní službu ze dne 29. října 2015, kterým se stanoví Rámcová pravidla vzdělávání státních zaměstnanců ve služebních úřadech.

V jiných případech musí úředník prokázat způsobilost pro každou činnost zvlášť. ÚSC přihlašuje úředníka na zkoušku od 6. měsíce nástupu do poměru nebo od 3. měsíců kdy začal vykonávat správní činnost. Vedoucí úřadu dělá zkoušku jen z obecné části. Ministerstva a příslušné správní ústřední úřady provádějí vydávání osvědčení a zabezpečují výkon zkoušky. Stejně jako u státní služby jsou zřizovány zkušební komise. Mají 3 členy, kteří se dělí na odborníky na obecnou a zvláštní část. Dodržuje se seznam předepsaných otázek. Rozhoduje se na základě většiny.

Samotná zkouška se dělí na 2 části (písemná a ústní). Znalosti z obecné i zvláštní části se u obou částí zkoušek ověřují samostatně. Na postup k ústní zkoušce se úspěšně zvládne písemná část. Zkušební komise vyhotoví protokol o vykonání zkoušky. Při nesplnění podmínek pro získání osvědčení může ji úředník dvakrát opakovat.¹⁰⁵ Přehled otázek pro obecnou část lze vyhledat na webové stránce institutu Praha pro veřejnou správu. Jsou rozděleni do 3 oblastí.

1. První z nich se zabývá principy řízení a činnosti ve veřejné správě. Jde o otázky typu, co to je veřejná správa, státní správa, subjekty a vykonavatelé veřejné správy, úředníci v samosprávných jednotkách, charakteristika pramenů práva zvláště českého. Jaký zákon určuje svobodný přístup k informacím ve veřejné sféře? Jakým způsobem se volí do zastupitelstev obcí a krajů. Principy místních referend. Celkem je zakomponováno 9 otázek do problematiky veřejné správy.
2. Druhou částí jsou otázky obecního, krajského zřízení a dotazy ohledně Prahy. Jakými orgány obcí a krajů? Povinnosti a práva zastupitelských orgánů? Úřad ÚSC, jeho pravomoci, práva a povinnosti. Kdo ho vede? V druhé části se nachází na 38 otázek.
3. Poslední oblastí je správní řád a otázky na zákon, který ho upravuje. Co to je spis, kdo je to úřední osoba. Jaký je na úřadech jednacím jazyk. Dotazy ke správnímu řízení (zahájení, průběh, ukončení, usnesení, rozhodnutí, návrhy na rozhodnutí). Co se skrývá pod označením opatření obecné povahy a pod veřejnoprávními smlouvami?

K 1. 7. 2017 byl nově aktualizován seznam zkušebních otázek a pro část správního řádu se vypracovalo 35 otázek. Připravující se student zde najde seznam právních předpisů, ze kterých

¹⁰⁵ §§17–25 zákona č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů.

jednotlivé zkoušky vychází např. zákon č. 106/1999 Sb. o svobodném přístupu k informacím, ve znění pozdějších předpisů.¹⁰⁶

5.6.1 Rovnocennost vzdělání v samosprávných korporacích

Povinnost absolvovat zvláštní odbornou způsobilost, vzdělávání nadřízených osob, vstupní vzdělávání nemá úředník s bakalářským nebo magisterským titulem, u kterého to určí prováděcí právní předpis (Vyhláška č. 304/2012 Sb. o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků nebo se vydá osvědčení o uznání rovnocennosti i jeho části).

Žadatel se uzná studium na vysoké škole za rovnocenné pokud studijní programy jsou ve shodě s požadovanými znalostmi na vzdělání.¹⁰⁷ V příloze jedna vyhlášky č. 304/2012 Sb. je seznam studijním programů a oborů při jejichž dokončení nemusí úředník na vstupní vzdělávání. Jedná se např. o:

1. Program Hospodářská politika a správa a k tomu obory (veřejná správa, finanční kontrola, hospodářská a kulturní studia, veřejná správa a regionální rozvoj, veřejná ekonomika).
2. Program Ekonomika a management. Jeho obory jsou finanční management, management v podnikání, podnikové hospodářství, ekonomika podniku.
3. Dalšími programy jsou sociologie, sociální politika a sociální práce, specializace v pedagogice, právní specializace.

V následující tabulce přílohy jsou studijní programy a obory u kterých lze přeskočit zkoušení z odborné způsobilosti. Pro obecnou část to jsou opět a především:

1. Hospodářská politika a správa, Veřejná správa, Ekonomika a management, Právní specializace, Právo a právní věda, Bezpečnostně právní studia, Mezinárodní teritoriální studia (obory typu finanční kontrola, veřejná správa, regionální rozvoj a správa, veřejná správa a regionální ekonomika, hospodářská a kulturní studia, právo, evropská studia a veřejná správa).

¹⁰⁶ <http://www.institutpraha.cz/overeni-zoz/zkusebni-otazky/zoz-obecna-cast/kurz-495/> dostupné 16.04.2018

¹⁰⁷ §§33-34 zákona č. 312/2002 Sb. o úřednících územních samosprávných celků a o změně některých zákonů.

2. Zvláštní část má studijní programy kromě výše zmíněných např. i Finance a účetnictví, Sociální péče, Rehabilitace, Sociální politika a sociální práce, Všeobecné lékařství, Ošetrovatelství, Požární ochrana a průmyslová bezpečnost.
3. U správní činnosti přestupkového řízení ve věci občanského soužití, veřejného pořádku a majetku se uplatní obor právní. Při finančním hospodaření projdou obory finanční kontroly, hospodářské politiky, účetnictví a finančního řízení podniků i obor národního hospodářství.

Třetí příloha obsahuje seznam studijních programů a oborů, při kterých není nutné docházet na vzdělávání vedoucích pracovníků.¹⁰⁸

¹⁰⁸ Vyhláška č. 304/2012 Sb. o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků.

6 Závěr

Srovnání vzdělávání úředníků za první republiky a v současnosti jsem prováděl z důvodu demokratického období v obou případech.

Rozdíly se vyskytly už v otázce, kdo všechno se mohl ucházet o práci ve státní sféře. Ve dvacátých a třicátých letech se mohl ucházet jen československý občan a od třicátých let musel splnit i vojenský výcvik. V dnešní době může pracovat ve státní správě i občan jiného státu (např. příslušník jiného státu Evropské unie anebo státu, který je v Dohodě o Evropském hospodářském prostoru) a taky musí být plnoletý, svéprávný, pro konkrétní služební místo disponuje předepsaným typem vzdělání (pro radu je to bakalářský studijní program). V období první republiky mohl pracovat ve státní správě pouze občan československého státu, ale bylo možné se ucházet o úřednické místo pro nezletilé, na kladné vyřízení musel dát souhlas ústřední úřad, který ji dával i pro osoby starší čtyřiceti let, které doposud nepracovali ve státní službě.

Politické strany si vytvářely vliv na různá ministerstva, díky čemuž vznikala tlak na úředníky, aby měli stejnou stranickou příslušnost, ale v té době bylo možné disponovat různými stranickými legitimacemi, podle potřeby vytáhl úředník takovou, která byla pro potřebné vládní období zapotřebí. V dnešní době je tendence k politické neutralitě u úředníků.

Za první republiky se uchazeči o úřednický post rozdělovali do skupin podle typu vystudované školy. Podle zákona 103/1926 Sb. z. a n. se k tomuto vyhradili čtyři skupiny. Každá skupina měla i svoji čekatelskou dobu čili přípravnou službu.

V současnosti se na nové nebo uvolněné pozice ve státní správě vedou výběrová řízení v ústní formě před tříčlennou komisí. Přijatý uchazeč dostává služební poměr na dobu určitou, na přeměnu na dobu neurčitou je povinen uchazeč absolvovat úřednickou zkoušku či dát rovnocennost vzdělávání.

Uchazeč na úředníka v Československu v prvních dekádách své existence musel projít čekatelskou dobou, kde již vykonával úřednickou činnost, ale ještě nebyl plnohodnotným úředníkem. Aby se mohl stát čekatelem, vyžadovalo se po něm určité vzdělání na konkrétní pozici. Pro ustanovení úředníkem musel projít ustanovovacími zkouškami. Například na post účetního se skládala zkouška ze státního účetnictví.

Za první republiky se ustanovovací zkouška dělila na část písemnou a ústní. V písemné bylo zapotřebí vyřešit určitý typ agendy, která byla skutečná podle platných právních předpisů. Tato část trvala čtyři a půl hodiny. U ústní se komise u zkoušky doptávala na vypracovaný případ a k tomu přidává dvacet otázek ze státní správy (celkový čas stanoven na tři hodiny deset minut). Současná úřednická zkouška se dělí na obecnou část (písemný projev) a zvláštní část (ústní projev). U obecné se odpoví na 30 otázek vybraných ze seznamu 300, kde se vybírá jedna odpověď z několika možných. Čas na odpovědi na všechny otázky je stanoven na jednu hodinu. U zvláštní části se v podobě ústní projednají 3 otázky z celkových 20, které souvisí s dotyčnou oblastí státní správy. Opět trvá zkouška šedesát minut. Komise u obou typů zkoušek byly tříčlenné. Výkon zkoušky ustanovovací byl rozdělen do dvou dnů. Dnešní úřednická zkouška se vykonává v jednom dni. V současnosti je možné vynechat povinnost splnit úřednickou zkoušku díky rovnocennosti vzdělávání.

Za první republiky byla na ministerstva vyžadována pro kancelářské práce vyšší škola, než byla obecná. V současnosti zastává tuto pozici především referent či odborný referent se středním vzděláním s výučním listem respektive střední vzděláním s maturitou.

Výhody, které měli certifikálisté, lépe řečeno legionáři a poddůstojníci v oblasti státní správy v době první republiky, jsou podle mých zjištění unikátní v porovnání s dnešní dobou. V zákoně o státní službě jsem nic obdobného nenašel.

Jak za první republiky, tak i dnes se na vzdělání pro úředníky velmi hledí. Co mi přijde zajímavé na ustanovovací zkoušce na úředníka je v písemné části vyřešit reálný případ úřednické agendy, na kterém se zjistí předpoklady uchazeče na post. V dnešní době je zvláštní (odborná část) řešena ústním pohovorem na 3 otázky. Myslím si, že zavedení stejné písemné části, jaká byla dříve, by stálo za úvahu, zjistily by se nejenom jejich vědomosti v dané problematice, ale také schopnost analyzovat daný problém a správně ho vyřešit a napsat správně do dokumentu. Samozřejmě v současné úřednické zkoušce se kladou větší nároky na kvalitní odpovědi u úředníků s vyšším (a tedy důležitějším) postavením.

Problematika vzdělávání úřednictva, zvláště toho státního je velmi široké téma, u kterého bylo nemožné ho obsáhnout celé. Jistě by však stálo za úvahu při další práci zaměřit se na vzdělávání odborných úředníků za časů Československa v jeho první polovině a v rámci českého členství v Evropské unie by nebylo nemyslitelné zkoumat situaci vzdělávání pro úředníky pracující v jejich

institucích a možné srovnání s jednotlivými evropskými státy. Kvalitní vzdělání úředníků státní správy všech stupňů představuje základní kámen efektivity této správy. A to jak pro instituce samotné, v nichž pouze formální vykonávání určených postupů může vést k chybným rozhodnutím a zbytečnému prodlužování vyřizování svěřené agendy, ale snad ještě více může poškozovat správní instituce všech stupňů na venek. V očích občanů, z jejichž daní je chod úřadů financován, čistě formalistní či případně nekompetentní jednání ze strany státních úředníků vede k poškozování dobré pověsti dané instituce a skrze to i zeslabování prestiže celého státu. Důraz na vzdělání úředníků tedy stojí, či měl by stát na samém počátku cesty k nápravě reputace úřednického stavu, jež je v současné době nutně zapotřebí.

7 Seznam literatury a pramenů

Prameny

Národní archiv Praha. Fond Zemský úřad – Zemský národní výbor. Číslo 753/2, karton 5, inventární číslo 110, signatura 1-6-2. Spis 1945 162.

Použitá literatura

BUREŠ Pavel a kolektiv: Veřejná správa v České republice. Ministerstvo vnitra České republiky, úsek pro reformu veřejné správy. Praha 2004

HLEDÍKOVÁ Zdeňka, JANÁK Jan, DOBEŠ Jan: Dějiny správy v Českých zemích. Od počátku státu po současnost. Nakladatelství Lidové noviny, Praha 2005

KREJČÍ, Vilém, ed. Služební pragmatika: zákon ze dne 25. ledna 1914, čís. 15 ř. z., o služebním poměru státních úředníků a zřízenců, doplněný změnami, provedenými zákony československými, zejména zákonem č. 103 z 24. června 1926 (platovým zákonem), zákonem č. 304 z 28. prosince 1932, vládním nařízením č. 252 z 22. prosince 1933 a vládním nařízením č. 275 z 22. prosince 1934. Praha: J. Bř. Hůrka, 1935

PAUKNER S. František: Veřejní úředníci a zřízenci. Souhrn všech zákonů a vládních nařízení republiky Československé o jich služebních poměrech a postavení. Melantrich v Praze, Praha 1920

PAUKNER S. František: Zaměstnanec ve službách státních a veřejných. Zásadní podmínky pro přijetí do státní a veřejné služby a pokyny pro uchazeče o tato místa. Jan Bř. Hůrka, nakladatelství pro literaturu úřednickou Praha 1936

PIŠTĚKOVÁ, ZDENĚKA. Zákon č. 234/2014 Sb., o státní službě - příprava a počátek platnosti. Bakalářská práce. Filozofická fakulta univerzity Karlovy. Praha 2016

SCHELLE Karel a kolektiv: Dějiny české veřejné správy. Aleš Čeněk, Plzeň 2009

SLÁDEČEK, V: Obecné správní právo. 3., aktualizované a upravené vydání, Praha: Wolters Kluwert, 2013

ŠOUŠA Jiří: Vývoj právní úpravy státních civilních úředníků od 18. století do roku 1938 v českých zemích. Disertační práce. Právnická fakulta. Univerzita Karlova v Praze. Praha 2011

ŠŤOURAČOVÁ Jiřina: Vývoj správních institucí českého státu 1526–1848. Masarykova univerzita. 1. vydání, Brno 2014

VIDOVIČOVÁ, LENKA: Právní postavení úředníků, jejich práva a povinnosti. Právnická fakulta Masarykovy univerzity. 2014

VYSKOČIL Aleš: C. k. úředník ve zlatém věku jistoty. Historický ústav. Praha 2009

Periodika

Československý úředník. Časopis Československé obce úřednické

Právní předpisy (v chronologickém pořadí)

Zákon č. 15/1914 ze dne 25. ledna 1914 o služebním poměru státních úředníků a zřízenců

Nařízení vlády republiky Československé č. 179 ze dne 1. dubna 1919 o slibu praktikantů, prozatímních úředníků a prozatímních sluhů, vstupujících do státní služby

Zákon č. 262/1919 ze dne 15. května 1919 o zřízení aktuárských úředníků ve službě politické a policejní

Nařízení vlády republiky Československé č. 91 ze dne 4. března 1921, ku provedení § 1, odst. 5 zákona ze dne 15. května 1919, č. 262 Sb. z. a n., o zkoušce aktuárské

Zákon č. 103/1926 ze dne 24. června 1926 o úpravě platových a některých služebních poměrů státních zaměstnanců (platový zákon)

Vládní nařízení 132/1931 Sb. z. a n. ze dne 10. července 1931 o zvláštních podmínkách pro ustanovení úřednickým čekatelem nebo úředníkem a pro povýšení úředníka v jednotlivých úřednických kategoriích a služebních oborech

Vyhláška č. 30/1934 Sb. z. a n. ze dne 26. února 1934 o úplném znění branného zákona republiky Československé

Vládní nařízení č. 214/1937 Sb. z. a n. ze dne 22. října 1937 jímž se doplňují vládní nařízení ze dne 15. července 1927, č. 103 Sb. z. a n., o úřednických kategoriích a úředních titulech, a vládní nařízení ze dne 10. července 1931, č. 132 Sb. z. a n., o zvláštních podmínkách pro ustanovení úřednickým čekatelem nebo úředníkem a pro povýšení úředníka v jednotlivých úřednických kategoriích a služebních oborech

Vládní nařízení č. 61/1938 Sb. z. a n. ze dne 25. března 1938 jímž se doplňují vládní nařízení ze dne 15. července 1927, č. 103 Sb. z. a n., o úřednických kategoriích a úředních titulech, a vládní nařízení ze dne 10. července 1931, č. 132 Sb. z. a n., o zvláštních podmínkách pro ustanovení úřednickým čekatelem nebo úředníkem a pro povýšení úředníka v jednotlivých úřednických kategoriích a služebních oborech ze dne 25. března 1938.

Zákon č. 312/2002 Sb. dne 13. ze června 2002 o úřednicích územních samosprávných celků a o změně některých zákonů

Vyhláška č. 304/2012 Sb. ze dne 12. září 2012 o uznání rovnocennosti vzdělání úředníků územních samosprávných celků

Zákon č. 234/2014 ze dne 1. října 2014 o státní službě

Vyhláška č. 2/2015 Sb. ze dne 23. prosince 2014 o podrobnostech úřednické zkoušky

Vládní nařízení č. 136/2015 Sb. ze dne 8. června 2015 o rovnocennosti některých zkoušek a odborných kvalifikací zvláštní části úřednické zkoušky

Metodický pokyn náměstka pro státní službu č. 5/2015 ze dne 5. srpna 2015, kterým se stanoví podrobnosti k rovnocennosti některých zkoušek a odborných kvalifikací zvláštní části úřednické zkoušky.

Služební předpis náměstka ministra vnitra pro státní službu ze dne 29. října 2015, kterým se stanoví Rámcová pravidla vzdělávání státních zaměstnanců ve služebních úřadech.

Metodický pokyn náměstka ministra vnitra pro státní službu č. 1/2017 ze dne 15. února 2017, kterým se stanoví další podrobnosti k provádění a organizaci úřednické zkoušky

Elektronické zdroje

Poslanecká sněmovna Parlamentu České republiky (Digitální repozitář):

http://www.psp.cz/eknih/1925ns/ps/tisky/t0100_01.htm přistoupeno dne 14. 4. 2018

<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=59475> přistoupeno dne 14. 4. 2018

<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=71> přistoupeno dne 14. 4. 2018

<http://www.psp.cz/sqw/hlasy.sqw?G=59475> přistoupeno dne 14. 4. 2018

<http://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=7&T=71> přistoupeno dne 14. 4. 2018

Ministerstvo vnitra České republiky

<http://mvcr.cz/sluzba/clanek/urednicka-zkouska.aspx?q=Y2hudW09Mg%3d> přistoupeno dne 15. 4. 2018

Institut Praha

<http://www.institutpraha.cz/overeni-zoz/zkusebni-otazky/zoz-obecna-cast/kurz-495/> přistoupeno dne 15. 4. 2018

Masarykova univerzita v Brně

<https://is.muni.cz/elportal/estud/esf/js08/dejiny/web/ch03s04.html> přistoupeno dne 8. 8. 2017